

רי"ף הלכות קטנות (תפילין) דף ז.

גמ' מנחות דף לד:, לה., מב:, שבת קח.

אורך השיעור ברי"ף ושו"ע הוא 27 דקות

אורך השיעור ברי"ן ופוסקים הוא 50 דקות

1. ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן אפיקורוס ישרפו, כתבן כותי או ישראל מומר.....
2. יהיה הקלף מעור בהמה וחיה ועוף הטהורים, אפילו מנבילה וטריפה שלהם,.....
3. אין כותבין ס"ת על עור בהמה, חיה ועוף הטמאים ;
4. עור הבתים צריך להיות מעור בהמה חיה ועוף טהורים, אפילו מנבלה או טרפה שלהם.....
5. הלכה למשה מסיני שיהיו תפילין נתפרים בגידי בהמה וחיה טהורים, וטוב לתפור בגידי שור.....
6. סדר הנחתן בבתים: לרש"י והרמב"ם קדש משמאל המניח בבית החיצון.....
7. ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה שתי זוגות תפילין ויניח שניהם,
8. לא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות.
9. לא יניח ב' הזוגות בכיס א', אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס, שלא יתן של זה בזה.....
10. תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני, מעברתא דתפילין, הלכה למשה מסיני,.....
11. שיי"ן של תפילין, הלכה למשה מסיני שיעשה בעור הבתים של ראש כמין שיי"ן בולטת מקמטי העור.....
12. חריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר, ואם לא הגיע, כשרה.....
13. חריץ של שיי"ן, דהיינו חודה למטה, יגיע עד מקום התפר.....

1. ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן אפיקורוס ישרפו, כתבן כותי או ישראל מומר או מוסר ביד אנס או עבד או אשה או קטן הרי אלו פסולין ויגנזו שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שמוזהר על הקשירה ומאמין בה הוא שכותב

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק א הלכה יג

ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן אפיקורוס ישרפו, כתבן כותי או ישראל מומר או מוסר ביד אנס או עבד או אשה או קטן הרי אלו פסולין ויגנזו שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שמוזהר על הקשירה ומאמין בה הוא שכותב, נמצאו ביד אפיקורוס ואינו יודע מי כתבן יגנזו, נמצאו ביד כותי כשרים, ואין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן י הכותים ביותר על דמיהם שלא להרגיל אותן לגונבן ולגוזלן.

שולחן ערוך אורח חיים סימן לט סעיף א

(א) תפילין שכתבן עבד (ב) או אשה * (ג) א [א] או קטן אפי' הגיע (ד) לחנוך, (ה) או ב כותי * (ו) ג או [ג] מומר לעבודת אלילים, (ז) או ד מוסר לאנסין, פסולים משום דכתיב וקשרתם (דברים ו, ח) וכתבתם (דברים ו, ט) <א> כל * (ח) ה שאינו בקשירה או אינו מאמין בה, אינו בכתיבה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לט סעיף א

(א) תפילין - וה"ה [א] ס"ת ומזוזה:

(ב) או אשה - וה"ה [ב] טומטום ואנדרוגינוס דהם בכלל ספק אשה:

(ג) או קטן - וכיון דילפינן מקרא בעינן שיהא דוקא גדול ממש דהיינו שהביא ב"ש אחר שהוא בן י"ג שנה אבל אם ספק לנו אם הביא ב"ש [ג] פסול לכתוב אם לא שנתמלא זקנו דהיינו שיש ריבוי שער בזקנו אף שהם קטנים מאד [סמ"ע בח"מ סימן ל"ה] או שעברו רוב שנותיו או שנולדו בו סימני סריס וכדלקמן בסימן נ"ה ס"ה. ויש לגעור [ד] בסופרים שמניחין לנערים לכתוב תפילין ואין מדקדקין אם הביאו סימני גדלות או לא. ועיין לעיל בסימן ל"ב סעיף קטן ק"ג משי"כ שם בשם הלבוש מענין זה ועיין בבה"ל:

(ד) לחינוך - באמת אפילו גדול לא כל זמן שלא ידעינן שהביא ב"ש אך לענין גדול אם אח"כ בדקנוהו ומצאנו שיש לו ב"ש תלינן שהיה לו ג"כ בעת הכתיבה [ח"מ סימן ל"ה] משא"כ בקטן דאינו מועיל אז שערות:

(ה) או כותי - כצ"ל. דעו"ג [ה] בלא"ה פסול שאין כותב לשמה:

(ו) או מומר לעבו"ג - דבזה הוא כמומר לכל התורה וה"ה אם הוא מומר לחלל שבת בפרהסיא אבל אם הוא מומר [ו] לשאר עבירות קי"ל דמומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה לבד אם הוא עושה להכעיס דבזה אפילו לד"א דינו ככותי וכדאיתא ביו"ד סימן ב'. ויש מחמירין יותר [ז] דצריך גניזה. וכ"ז אם הוא מומר לשאר עבירות אבל אם [ח] הוא מומר לתפילין שאינו מניח תפילין אפילו אם אינו עושה זה להכעיס פסול דתו אינו בר קשירה לבד אם היה לזה רק מומר לתיאבון כגון שהלך אחר עסקיו עדיין הוא בכלל בר קשירה וכ"ז הוא לענין דיעבד אבל לכתחלה יש להחמיר שלא להניח לאיש כזה לכתוב סת"ם כי [ט] יש מחמירין אפילו במומר לתיאבון ואפילו באחרים [י] עומדין ע"ג ואומרינן לו שיכתוב לשמה ועיין בבה"ל. וכתב הפמ"ג [יא] דאפילו הוא מומר לחלל שבת בפרהסיא באיסור דרבנן כגון מוקצה והוצאה לכרמלית יש להחמיר עכ"פ לכתחלה שלא להניחו לכתוב סת"ם ואפילו בדיעבד צ"ע:

(ז) או וכו' - עיין בה"ט דאפילו בלתיאבון לבד ואפילו פ"א:

(ח) שאינו בקשירה וכו' - ועבד ואשה וכותי אין מוזהר על הקשירה וקטן אף שהגיע לחינוך מדרבנן בעלמא הוא [ב"י] ועיין בבה"ל. ובכל אלו [יב] לא מהני אפי' גדול עומד על גבו ורואהו שיהיו לשמן:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לט סעיף א

* או קטן - ואם כתבן חרש או שוטה הניח הפמ"ג בפתיחה בצ"ע דאפשר דעדיפי מקטן ומהני אם אחרים עומדין ע"ג ומרמזין לחרש ושוטה שיכתוב לשמן. וסימני שוטה מבואר ביו"ד בסימן א' ס"ה. ולענין קטן אימת נעשה גדול אם לא ידעינן שהביא ב"ש כתבתי במ"ב אם נתמלא זקנו והוא מח"מ סימן ל"ה והשמטתי דברי המ"א שכתב עד י"ח שכל האחרונים השיגו עליו [הלא המה הא"ר והב"מ ודגמ"ר ומח"ש ולבו"ש ותשו' רע"א בחא"ח סימן ז'] ומ"מ אין בידינו לפוסלם אחרי שהח"א וגם השלחן שלמה מקילין לכתחלה. וראיתי בפמ"ג שחתר ליישב דברי המג"א והביא מסימן נ"ג ס"ח בהג"ה דמ"ח והלאה קרוי נתמלא זקנו וכונת הפמ"ג דמבואר שם דמ"ח והלאה אף אם יש לו זקן מעט קרוי נתמלא זקנו וה"י כונת המג"א ביש לו זקן מעט ומ"מ באמת צ"ע בזה דאפשר דשם שאני דהלא שם איירי שהביא ב"ש דהוא גדול מן התורה ולא בעינן הזקן רק מפני כבוד הצבור תדע דשם מהני ג"כ אם הוא בן כ' ואין לו זקן כלל מקרי ג"כ עי"ז נתמלא זקנו כמבואר שם בשו"ע והכל מטעם זה דהוא רק מפני כבוד הצבור משא"כ בענינינו דלא ידעינן אם הביא ב"ש והזקן מהני לעשותו גדול עי"ז אפשר דבעינן מלוי זקנו ממש הא פשיטא לי דע"י סיכוי דיקני [שיש לו במקומות מיוחדות שער בזקנו] בודאי לא קרוי נתמלא זקנו וראיה מוכרחת מיבמות פי' ע"ב בתוספות ד"ה דהביא ב"ש בסופו ואור"י דאין חשוב וכו' וה"ה דסיכוי דיקני ג"כ אינו בכלל מלוי זקן דאל"ה ישאר קושית התוספות על רבה בר אבוחה לפי תירוץ הגמרא שם וידוע דדין נתמלא זקנו דלא צריך שוב בדיקה נובע מאותו התוספות כמבואר בטור אה"ע בסי' קס"ט בב"י שם הגם דבב"י בח"מ סימן ל"ה בראשו משמע דהטוח"מ סובר דאפילו לא נתמלא זקנו מהני עכ"ז בהשו"ע שלו העתיק דדוקא אם נתמלא זקנו כי מיבעי לי לענין זקן מעט המבואר בסימן נ"ג דאפשר לפי מה שביארנו שם בשם מהרש"ל שהעתיק מתשובות הגאונים דהיינו שיהיו נמצאים שערות גדולות משני צידי הפנים ומצד הסנטר אפשר דזהו בכלל נתמלא זקנו בכל מקום אפילו לענין דאורייתא או דילמא שם שאני דהוא רק מפני כבוד הצבור ומ"מ אפשר שיש להקל בזה לפי מה שביאר הגר"א שם בח"מ דטעם הטור הוא לפי שע"פ רוב רגיל לבוא סימן התחתון קודם שבא סימן זה העליון לכן תלינן דמסתמא כבר בא התחתון א"כ לפ"ז בודאי דברי הטור שכתב באה"ע נתמלא זקנו הוא לאו דוקא ובח"מ שכתב צמח זקנו בדיוק כתבו דגם זה רגיל לבוא זמן הרבה אחר הבאת ב' תפילין ז.

שערות ולפי"ז אפשר לומר שגם סיכי דיקנא מהני להשוותו גדול לכל דבר דמסתמא כבר הביא ב' שערות ושם ביבמות פ' ע"ב לענין ר"נ שאני שידעו שלא הביא ר"נ ב' שערות וצ"ע. היוצא מדברינו עכ"פ קודם שיש לו קצת זקן בודאי אין להניחו לכתוב תפילין כ"ז שלא ידעינן שהביא ב' שערות אפילו אם הוא כבר בן י"ח שנה ויותר וכמו שכתבתי במ"ב. אך בדיעבד אם כתבן נער בר מצוה ואין לפנינו לבדקו צ"ע למעשה דהני"ב מ"ת בסימן א' מכשיר וכן בפמ"ג בסימן ל"ט ובסימן נ"ה אות ז' ג"כ מוכח הכי דמדמה שם לענין בדיקת הריאה ובריאה קי"ל דאם נאבדה בלי בדיקה כשר ובתשובת רע"א חא"ח סימן ז' פוסל וכן בספר ישועות יעקב בסימן ל"ב ג"כ מחמיר אך בבן י"ח שכתבן בדיעבד נראה דאין להחמיר אחרי שיש מקילין אפילו לכתחילה וכנ"ל:

* או מומר לעבו"ג - ומיירי שאינו אדוק בה דאל"ה ה"ל אפיקורס וצריך שריפה [ע"ת] ועיין במ"ב שכתבנו דאם הוא מומר להכעיס דינו כעו"ג ולהכעיס מקרי היכא דהתירא ואיסורא קמיה ושביק התירא ואכיל איסורא דזה הוא בכלל להכעיס אבל אם אינו מקפיד לברור ההיתר והוא לוקח מן הבא בידו או היתר או איסור עדיין אינו בכלל מומר להכעיס ורק לגבי שחיטה פסק הרמ"א ביו"ד סימן ב' ס"ה בהג"ה דנחשב כלהכעיס משום דתו אינו בר זביחה עי"ש בב"י ובפמ"ג בש"ד בסק"ח ומזה למד המ"א דה"ה גבי תפילין כה"ג וכמשי"כ במ"ב דאם אינו חושש למצות תפילין אף שלא להכעיס תו אינו בר קשירה [ולדעת הר"ן דמיקל שם בזה כמבואר שם בב"י ובר"ן גופא באריכות יהיה ה"ה הכא וראיתי לאחד דכתב היפך זה ולא נהירא] ועי"ש עוד בביאור הגר"א בס"ק ט"ז דמשמע מניה דדעת רש"י הוא דאפילו אם אינו עושה להכעיס ובשאר עבירות ג"כ תו לאו בכלל בר קשירה הוא. ודע עוד דכל אלו פסולים דחשבינן להכעיס או לעבו"ג או חילול שבת בפרהסיא פסק שם בש"ך ביו"ד דאפילו בפ"א פסול אם לא עשה תשובה ולכאורה ה"ה בענינינו באם אינו חושש למצות תפילין ואין להביא ראיה מדנקט מומר משמע דוקא במומר ורגיל לכך דהרי כתב ב"י דמיירי בלהכעיס ושם אפילו בפ"א וכנ"ל א"כ אפשר דאם אינו חושש ג"כ דהוא כלהכעיס ג"כ תיכף מיפסל וזה הספק יפול ג"כ על מה שפסק שם ביו"ד דאם אינו חושש בזביחה דהוא כלהכעיס וצ"ע. ומ"ש בפנים דיש מחמירין אפילו בלתיאבון הוא דעת התוספות הביאם המג"א דסוברים דלענין כתיבת סת"מ חמור מלשאר דברים וגם הפמ"ג בפתחה בסי' ל"ב כתב דבמומר לתיאבון יש לעינא ביה טובא ע"ש. ובפרט אם הוא מומר לתפילין לתיאבון נ"ל דבאיש כזה עכ"פ צריך שידעו בו שידוע הלכות כתיבות סת"מ לענין חק תוכות וכדומה וכמו בשם לענין שחיטה דדוקא אם ידעו בו שידוע ה"ש וכדאיתא ביו"ד שם דבאיש כזה לא אמרינן ביה רוב מצויין מומחין הן. ודע עוד דנראה פשוט דאם הוא מומר לתפלה אחת ש"ר או ש"י ג"כ תו לא הוי בכלל בר קשירה דהרי כתב בקרא אחד וקשרתם וגו' והיו לטוטפות וגו' ואיתקש לכתבתם. ואעפ"כ אם הסופר רגיל לישא תמיד ש"ר על המצח והתרו בו ואינו שומע לדבריהם אף דעבירה גדולה עושה בזה אפשר דאין למנעו מלכתוב סת"מ דאולי רגע א' היו על מקומן כדן וא"כ תו הוי בכלל בר קשירה. ומ"ש במ"ב במסור אפילו בפ"א כן איתא בפמ"ג ביו"ד עי"ש ועיין בפ"ת יו"ד בסימן רפ"א דכתב בשם חומות ירושלים היפך זה וצ"ע ומ"ש במ"ב אפילו לתיאבון כן סתמו הרבה מהאחרונים אך בפמ"ג מפקפק בזה: * שאינו בקשירה וכו' - וכותים אפילו אם נימא דגירי אמת הן ומוזהרין על הקשירה מ"מ כבר פרקו מעליהן העול ואינן מאמינין במצות ומיקרי שאינו בקשירה והוא הטעם בשארי דברים דקחשיב:

2. יהיה הקלף מעור בהמה וחייה ועוף הטהורים, אפילו מנבילה וטריפה שלהם, אבל לא מעור בהמה וחייה ועוף הטמאים

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק א הלכה י

אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות על גבי עור בהמה ה טמאה ועוף וחייה הטמאים, אבל כותבין על גבי עור בהמה וחייה ועוף טהורים ואפילו נבלות וטריפות שלהן, ואין כותבין על גבי עור הדג הטהור מפני הזוהמא שאין הזוהמא פוסקת בעיבודא.

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף יב

* יהיה הקלף מעור בהמה וחיה ועוף * יד [טז] הטהורים, * אפילו מנבילה וטריפה שלהם, אבל לא מעור בהמה וחיה ועוף הטמאים, דכתיב למען תהיה * תורת ה' בפיך (שמות יג, ט), ממין המותר לפיך, ולא מעור דג אפילו הוא טהור, משום דנפיש זוהמיה.

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף יב

* יהיה הקלף מעור בהמה וכו' - עוף משובח ואחריו חיה ואחריו בהמה ושליל יותר טוב שעדיין לא יצא לאויר העולם [אחרונים]:

* הטהורים - וטהורה שנולדה מטמאה עיין בתשובת יד אליהו סימן ב' שהאריך והעלה להחמיר אבל טמאה שנולדה מטהורה מתיר לכתוב עליה סת"מ ועיין בתשובת סת"מ הלכות תפילין סי' ל"ו. ועור של איסור הנאה עיין בפמ"ג בס"ק כ"ז:

* ואפילו מנבילה וכו' - ואפילו נתנבלה ע"י אחרים כגון נחורות ועקורות. תוספות שבת ק"ח:

* תורת ה' - ואפילו שאר ספרים שאינם תנ"ך שיש בהם שמות שאינם נמחקים אסור לכתוב על עור בהמה טמאה ואם הם כתובים רק ברמז לסימן השם י"ל דשרי לכתוב וה"ה ספרי הש"ס ופוסקים כה"ג שרי [פמ"ג]:

3. אין כותבין ס"ת על עור בהמה, חיה ועוף הטמאים; ולא על, עור דג, אפילו טהור. אבל כותבין על עור בהמה, חיה ועוף הטהורים, ואפילו עור נבילות וטריפות שלהן. וצריך שיהו העורות מעובדין על על ידי ישראל לשם ספר תורה

שולחן ערוך יורה דעה סימן רעא סעיף א

(א) אין כותבין ס"ת על עור <א> בהמה, חיה ועוף (ב) הטמאים; <ב> ולא על, עור דג, אפילו טהור. (ג) אבל כותבין על עור בהמה, חיה (ד) ועוף הטהורים, ואפילו עור נבילות (ה) וטריפות שלהן. א וצריך שיהו העורות ב מעובדין על על ידי ישראל (ו) לשם ספר תורה, ג (ז) ב] <ג> שיאמר בתחילת העיבוד כשמשים אותם לתוך הסיד: (ח) עורות אלו (ט) אני מעבד ד לשם ספר תורה. (הגה: ג) ואם מעבדן עובד כוכבים, ה יסייע הישראל מעט (טור בשם ר"ב), (ו) בתחלה כשנתנו לסיד, ויאמר שהוא עושה לשם קדושת ספר תורה (בי"ט, ד) ויסמן אותן עורות שלא יחליפן העובד כוכבים, ו ולא חיישינן אח"כ שמא החליפן העובד כוכבים וזייף סימניו אחריו (הגהות מיימוני פ"א מהס"ת). ועיין באורח חיים סימן ל"ב.

ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה סימן רעא סעיף א

א וצריך שיהו - מעובדים לשמה משמע אם עבדו שלא לשמה אפילו בדיעבד פסול ואין לכתוב עליו ס"ת ומשמע דאפילו אם כתב עליו ס"ת פסול וכן משמע בש"ס פרק הנזקין גבי ההוא דאתא לקמיה דר' אבא כו' וכן משמע בפוסקים אבל הרא"ש וטור הביאו תשובת הגאון שר' משה גאון פליג כו' הלכך אם יש להם יכולת להחזיר יריעות הקלף לידי מתוח ולהעביר עליו סיד לשמה הרי יצא ידי עיבוד לשמה ואם אין יכולת לעשות כן ואין להם ס"ת אחרת ולא קלפים אחרים לכתוב עליו ס"ת כשרה יכתבו בו אע"פ שאין מעובד לשמה ויקראו בה בצבור, ע"כ:

ב מעובדים כו' - אבל תקון הקלף והשרטוט אין צריך שיהא לשמה, טור:

ג שיאמר כו' - כן בפירוש ולא במחשבה לחוד כמ"ש בא"ח סימן ל"ב סעיף ח':

ד לשם ס"ת - כתב ב"י בא"ח סימן ל"ב אם מעובד לשם מזוזה פסול לתפילין דתפילין חמורה ממזוזה ודאי דה"ה אם מעובד לתפילין פסול לס"ת דקדושת ס"ת חמורה מתפילין עכ"ל ד"מ:

ה יסייע כו' - נראה דהאי מסייע דהצריכוהו אינו אלא לכתחלה על צד היותר טוב אבל בדיעבד אפילו לא סייעו כלל אלא שאומר לעובד כוכבים שיעבדנו לשמו סגי בכך ודלא כב"י, ב"ח:

ו ולא חיישינן כו' - דמירתת עובד כוכבים פן יכיר הישראל בטביעת עין שיש לו בסימנים או מפני שאלו הנקבים נעשו מחדש יותר משלו כן הוא בהגמ"יי וכן כתב המחבר בא"ח סי' ל"ב סעיף י' וצ"ל דמייירי שיש להעובד כוכבים ריוח בחליפין דאל"כ לא חיישינן שכוון להכשילו כיון דאין לו הנאה בדבר כדלעיל סימן קי"ח סעיף י' :

פתחי תשובה על שולחן ערוך יורה דעה סימן רע"א סעיף א

(א) אין כותבין - עיין פמ"ג או"ח בפתיחה להלכות תפילין בענין אם כתב ס"ת על עור איסורי הנאה. ועיין בספר חומות ירושלים סוסי" קצ"ו מ"ש בזה :

(ב) הטמאים - עיין בתשובת יד אליהו סימן ב' שכתב דאין כותבין ס"ת ותפילין על עור מבהמה טהורה שנולדה מבהמה טמאה דאסורה כמש"ל סימן ע"ט ס"ב. ומשמע שם ד"ה אם מצא בבהמה ולד דמות עוף אף שהיא עוף טהורה דאסורה כמש"ל סימן י"ג ס"ה. אין כותבין על עורה אבל כותבין על עור בהמה טמאה שנולדה מטהורה ע"ש :

(ג) אבל כותבין - עיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ג סימן ל"ב ע"ד הקלף שאחר עיבוד הסיד מושחין אותו בצבע לבן ועל ידי זה מתקנים הקלף שיהא חלק ומזהיר ונוח לכתוב עליו ולכן הכתב מיושר מאוד ומקצת סופרים הוציאו לעז על זה שאסור לכתוב על קלף זה מפני שאינו כותב על הקלף רק על אותו צבע שמפסיק בין הקלף לכתב והשיב קנאת סופרים הוא זה ואדרבה מצוה מן המובחר לכתוב על קלף זה משום זה אלי ואנוהו והאי צבע לא הוי הפסק דכל לנאותו אינו חוצץ ע"ש ועיין בספר בני יונה שהאריך בזה הענין והעלה דאם הצבע כ"כ דקה שהדיו מעביר תחת הצבע ומתמצה בתוך הקלף אפשר להכשיר אבל אם יש ממש שבאם תקח הצבע ע"י גרר מעביר צורת האות בלי שתגרר גוף הקלף אם כן אין צורת כל האות על הקלף יש לפסלו ומכ"ש לפי הנראה אין מתקיים זמן מרובה כי סופו שהצבע מתפרר מעל הקלף כשתתיישן ואם כן גורם מחיקת השם ע"ש :

(ד) ועוף - עיין בספר דרך חיים על הלכות שחיטות וטריפות בסימן כ"ג בהג"ה שכתב דמה דמשמע מדברי תשובת נו"ב תניינא ח"י"ד סימן י"ב דפשיטא ליה דאית בעור עוף דין גויל וקלף ודוכסוסטוס הנאמר בספרים ותפילין ומזוזות צ"ע דלא שמענו כזאת בגמרא ופוסקים בעור עוף שהוא דק והרמב"ם פ"א מהל' תפילין דייק להדיא בדין הקלף ודוכסוסטוס דהיינו בעור בהמה וחיה דוקא. ועוד עוף דל"ש ביה חלוקה הנ"ל י"ל דיש לו דין קלפים שלנו. ומ"מ צ"ע באיזה צד כותבין אם נאמר דנכתבות לצד השער כדין קלפין שלנו או לכל צד עכ"ד :

(ה) וטריפות שלהן - עיין בתשובת יד אליהו שם שכתב דצ"ע בטרפה שלא היה לה שעת הכושר כגון שנולדה ביתרת רגל וכח"ג אם כותבין על עורה ע"ש :

(ו) לשם ס"ת - עיין בספר בני יונה שקרא תגר על איזה סופרים שמקילין ליקח עורות עבודין מן עובד כוכבים אשר עדיין אינם גרודים וחלקים ע"י הסכין ואבן הפימ"ס והם עושין הגירוד לשמה דזה איסור גמור ואפילו בדיעבד יש לפסול לקרות מתוכה כל שיש ס"ת אחרת אלא דבאין ס"ת אחרת אפשר להקל לקרות בה ויותר טוב לקרות בלא ברכה ע"ש עוד. ועיין בתשובת פרח מטה אהרן ח"ב סי' ק"א שכתב בגוילים שהביאום מהשביה ויש ספק אם מעובדים לשם ס"ת וכתבו ס"ת על אלו הגוילים כשר בדיעבד דכיון דהוי פלוגתא דרבוותא אי בעינן כלל עיבוד לשמה והכא איכא עוד ספק שמא הם מעובדים לשמה הוי ס"ס ועוד דאפי' להני דמחמירים וס"ל דבעינן עיבוד לשמה מודו דבשעת הדחק יכולים לכתוב על שאינו מעובד לשמה וכיון דבשעת הדחק מהני לכתחלה. בדיעבד לעולם מהני לקרות בו בצבור ע"ש ועיין בתשובת פני אריה סי' נ"ב שחולק עליו וכתב שכבר בא מעשה כזה לידו בק"ק ראטרדם וצוה לסלק היריעות שלא נעבדו לשמן ולגנוז ע"ש. ועיין בתשובת נו"ב תניינא ח"י"ד סי' קס"ח באיש א' סופר סת"ם שהיה מעבד גויל ואמר שמעבד לשמו ואח"כ היה דעתו לכתוב עליו ספר פסול ושוב נתבטל הדבר וכתב עליו ס"ת מה דינה. וכתב שאם חשב אח"כ לכתוב ספר פסול מחשבה לאו כלום אמנם אם אמר בפירוש שרוצה לכתוב ספר פסול שפיר אתי דבור ומבטל דבור והעיבוד עצמו לא מיחשב מעשה לא להקל וגם לא להחמיר שהרי בלא"ה צריך לעבדו ואמנם אם הסופר לא עיבדו בעצמו רק נתנו לעובד כוכבים ומסייעו בנתינת הסיד א"כ יש כאן מעשה מוכיח שעושה לשם סת"ם ושוב כתב דאף אם מעבדו בעצמו י"ל דאף אם אמר בפירוש שרוצה לכתוב ס"ת פסול כשר שהרי לא אמר שמעבדו לשם כתיבת ס"ת פסול וא"כ לא ביטל הדבור הראשון ע"ש :

(ז) שיאמר בתחלה - עבה"ט. ובספר ב"י הביא תשובת רמ"ע דבדיעבד די במחשבה [והוא בסי' צ"ד וכ"כ בתשובת הרדב"ז ח"א סי' קנ"ד וגם בבאר הגולה לקמן בר"ס רע"ד ובתבואה לאה"ע סי' קנ"א סי' הארכתי קצת בזה]:
(ח) עורות אלו - עבה"ט סק"ד דתיקון הקלף והשרטוט א"צ שיהיה לשמה ובספר בני יונה דעתו להחמיר בשרטוט דצריך שיהיה לשמה אף דיעבד ע"ש:

(ט) אני מעבד לשם ס"ת - עיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סימן ב' שכתב ששאל להסופרים איך נוהגים ליקח בכתיבת גיטין מהקלפים המעובדים לשם ס"ת דהוי הורדה מקדושה לחול וזהו אסור אפילו בהזמנה דבגוף הקדושה הזמנה מלתא היא. הן לכתוב תפילין י"ל דשרי אבל לכתוב גט ודאי אסור והשיבו לו שבשעה שמניחין העורות בסיד אומרים שיהא מעובד לשם ס"ת או תפילין ומזוזות וגיטין כפי מה שיבחרו אחרי כן וכתב שזה לא נכון כלל דא"כ נצטרך לומר דזה שכותב עליו גיטין הוא חול וזהו שכותב עליו ס"ת הוברר הדבר שנעבד לשם ס"ת והרי אנו קי"ל בדאורייתא אין ברירה והורה להם לעשות כך שיעבדו הכל לשם ס"ת ויתנו בתחלה שיהא בידם לשנות לכתוב עליו דברי חול דתנאי מהני בזה וכ"כ בתשובת עבוה"ג סוס"י סי' וע"ש עוד:

(י) בתחלה - עבה"ט בשם ש"ך דבדיעבד אפי' לא סייעו כלל אלא שאומר לעובד כוכבים שיעבדנה לשמה סגי ועיין בתשובת נו"ב תניינא ח"י"ד סי' קע"ה שכתב דדוקא אם אמר לעובד כוכבים בעת נתינת הסיד מהני כיון שברגע זו אמר לו הישראל ותיכף הוא עושה מסתמא עושה כדבריו אבל אם אמר לו בעת נתינת העורות למים שבין שריית העור במים לנתינת הסיד נמשך ג' או ד' ימים אפי' אם אמר לו אז שיתן הסיד לשמה לא מהני ולא סמכינן שיעשה העובד כוכבים כן מה שכבר קדמה אמירת ישראל אליו זה כמה ימים ע"ש. ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סי' מ"ה שחולק על עיקר דינו של הש"ך הנ"ל. וע"ש עוד שהשיג ג"כ על ה"ט"ז שרוצה להתיר אפילו לא סייע אלא בגמר עיבוד ע"ש ועיין בתשובת חינוך בית יהודה סימן ס"ט מענין זה:

4. עור הבתים צריך להיות מעור בהמה חיה ועוף טהורים, אפילו מנבלה או טרפה שלהם

בית יוסף אורח חיים סימן לב

לז ומ"ש מעור בהמה חיה ועוף טהורים. בפרק במה מדליקין (שבת כח:): לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד למאי הלכתא לתפילין תפילין בהדיא כתיב בהו (שמות יג ט) למען תהיה תורת יי' בפיך מן המותר בפיך אלא לעורן ופירש רש"י לעורן עור דפוס שלהן שהכתבים של פרשיות מונחין בו ופריך והא אמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ופירש רש"י וכיון דאות של שם נכתב בקמטין שלו מותר בפיך בעינן ומקרא נפיק ואסיקנא אלא לרצועות:
ומ"ש או מנבלה וטרפה שלהן. בפרק שמונה שרצים (שבת קח.). אמרינן דנבלות וטרפות דטהורות מן המותר בפיך הוא וכותבין על עורות שלהן:

ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם שאין צריך עיבוד לשמן. כן כתב בפרק ג' (תפילין ה"ט"ו) דעור שמחפין בו אינו צריך עיבוד כלל אפילו עשהו מצה כשר ומקומות הרבה נהגו לעשות אותן בעור מצה:

ומ"ש רבינו שהרא"ש כתב שצריך עיבוד לשמן. בהלכות תפילין (סי' ג) אהא דת"ר (מנחות מב:): ציפן זהב או שטלה עליהם עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות ואע"פ שלא עבדו לשמן רשבי"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדנו לשמן כתב הרא"ש (שם) בהלכות ס"ת (סי' ג) כתבתי דהלכה כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה הילכך הקלף והרצועות ועור הבתים כולם צריכים עיבוד לשמן וכן כתב סמ"ג (עשין כב קד:): וכן כתב בספר התרומה (סי' רז) וזה לשונו וכן עור הבתים והרצועות צריך עיבוד לשמן דברייתא דציפן זהב בעור הבתים מיירי ולהרמב"ם צריך לומר שהוא מפרש דאע"ג דרישא דברייתא מיירי בעור הבתים סיפא מיירי בקלף שנכתבים בו וברצועות ולא בחיפוי כיון דלחפות הבתים אין צריך עיבוד דכל שהוא מעור מצה הוא יותר חזק אין לומר שיהא צריך עיבוד לשמה [בדק הבית] אי נמי שהוא פוסק כת"ק [עד כאן]: ולענין הלכה כיון דרבים פליגי עליה דהרמב"ם וגם כי פשטא דברייתא משמע כוותיהו הכי נקטינן ומיהו היכא דלא אפשר למצוא חיפוי הבתים מעובד לשמה מוטב לסמוך על דברי הרמב"ם מלהתבטל ממצות תפילין:

וכתוב בספר התרומה (שם) שיכול לעשותן מקלף שגם הוא נקרא עור. דהא תניא (מנחות לד:) יכתבם על ארבעה עורות: ומעור שליל אע"ג דחשוב כבשר לענין טומאה. וטעמא משום דלא גרע מעור עוף דכשר כדאיתא בפרק שמונה שרצים (שם) אע"ג דלגבי טומאה חשיב כבשר וכתב עוד שיש אומרים דעור שליל הוא יותר הגון למצוה כי לא נעבדה בו עברה שלא היה בו תשמיש של זכר ונקבה וכן כתבו סמ"ג (שם קד ע"ד) והמרדכי:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף לו

* (קסה) <כז> עור הבתים צריך להיות * מעור בהמה חיה ועוף * (קסו) טהורים, <כח> אפילו מנבלה או טרפה שלהם, נ ורשאי לעשות (קסז) <כט> מקלף <ל> או מעור (קסח) שליל. הגה: וכן הרצועות יכול (קסט) לעשותן מקלף ועור שליל (מרדכי דף צ"ד). צריך שיהיה * (קע) מעובד לשמו * (קעא) נא <לא> היכא [נו] דאפשר.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף לו

(קסה) עור הבתים - וה"ה [קסו] עור התיטורא והמעברתא כיון שמחובר ותפור בהבתים:
(קסו) טהורים - דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך וכיון [קסז] דאות שי"ן שהוא מרמז על שם שדי נקמט בעור התפילין הוא בכלל תורת ה'. ואין חילוק [קסח] בין הש"ר או הש"י:
(קסז) מקלף - ואע"פ שהוא דק שפיר מיקרי עור:
(קסח) שליל - דגם עורו נקרא עור [קסט] ואע"ג דהוא נקרא בשר לענין טומאה מ"מ לא גרע מעור עוף:
(קסט) לעשותן מקלף - רק שישחירם דרצועות שחורות הלמ"מ:
(קע) מעובד לשמו - ואם העיבוד היה רק לרצועות [קע] לא מהני להבתים דקדושתן חמורה:
(קעא) היכא דאפשר - כי הרמב"ם ס"ל [קעא] דלא בעי כלל עיבוד עור הבתים דאדרבה יותר חזק הוא כשלא נתעבד משום הכי כשר אפילו עור שאינו מעובד כלל וכ"ש דלא בעי עיבוד לשמה ורוב הפוסקים חולקים עליו ומצרכי עיבוד וגם לשמה ופסק השו"ע דהיכא דאפשר בעי לשמה אבל היכא דלא אפשר למצוא חיפוי הבתים מעור המעובד לשמה מותר לסמוך על דברי הרמב"ם מלהתבטל ממצות תפילין [קעב] וכשימצא אח"כ מעור המעובד לשמה יגנוזו הבתים אלו ויעשה מעור המעובד לשמה ונחלקו האחרונים אם לע"ע יניחם בברכה או בלא ברכה והברכי יוסף הסכים להמ"א דיוכל לברך ועיין בבה"ל:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף לו

* עור הבתים - עיין במ"ב במש"כ וה"ה עור התיטורא וכו' ע"כ הסופרים שמניחים בין הבית להתיטורא עורות ישנים אשר מאשפות ירימו וממנעלים קרועים ידעו כי עבירה היא בידם אחרי שהוא מחובר להבית צריך להיות דוקא מעור כשר כמוהו ממש כ"כ בספר לשכת הסופר ולכתחלה בודאי הדין עמו אך לענין דיעבד יש לעיין לפי מה דכתב הפמ"ג לקמן בסעיף מ"ז דמה דהצריך רמ"א לדבק כשר הוא למצוה ולא לעיכובא כיון דהדיבוק אינו מעכב ממילא אין קפידא במה מדבק וא"כ לכאורה ה"נ בענינינו לא דמי לעור התיטורא והמעברתא דחיובן הוא מצד הדין ע"כ בעינן שיהיו טהורים משא"כ בזה וצ"ע:
* מעור בהמה וכו' - ועיין בד"מ שכתב דאין עושין מעור הדג משום דאיבעיא דלא איפשטא בשבת ק"ח ולכאורה יש לעיין דהלא הרמב"ם כתב הטעם שאין כותבין על עור הדג מפני שאין הזוהמא פוסקת בעיבודה משמע מזה דשאר עור פוסק הזוהמא על ידי העיבוד וא"כ הרמב"ם שפוסק דעור הבית מותר על עור שאינו מעובד יהיה מותר אפילו על עור הדג ויש לדחות:

* טהורים - עיין במ"ב ע"כ אם נתהוה לו איזה ספק בעור הבתים אם הוא טהור יש להחמיר דספיקא דאורייתא הוא ואפילו ברצועות יש להחמיר פמ"ג בס"ק כ"ז ומשמע שחזר ממה שכתב בפתיחתו להלכות תפילין בענין זה ע"ש. גם מה שכתב שם בפתיחה דעור הבית ש"י שצריך להיות מעור טהורה הוא מדרבנן בעלמא גם זה אינו לעני"ד דלפ"ז הו"ל להגמרא

לתרץ דקאי לשיי דאין בו שייך ומשייכ הפמ"ג בזה הוא דוחק גדול אלא נראה פשוט דס"ל להגמרא דכיון דהל"מ הוא אפילו על התפירות שיהיו נתפרין הבתים דוקא בגידין טהורין כ"ש על הבתים גופייהו שיהיו מעור טהור ולא צריך לזה הא דרב יוסף וכעין זה כתב רש"י מנחות מ"ב ע"ב ד"ה פסולות עיי"ש ואין זה בכלל אין דנין ק"ו מהלכה דגילוי מילתא בעלמא הוא ואחר דקמקשה הגמרא והאמר אביי שייך של תפילין וכו' היה יכול לתרץ דקאי על שייך ולהקשות ע"ז מהברייתא דקמקשה השתא אך לא רצה להאריך בזה וכמו שכתבו כעין זה בכללי הש"ס עיין בגליון הש"ס להגרע"א והנלענ"ד כתבתי :

* מעובד לשמו - ועיבוד זה לכוי"ע לאו מהלמ"מ הוא ומה דצריך עיבוד הוא משום לשמה דכל דבר קדושה בעינן לשמה פמ"ג בא"א ס"ק י"ג :

* היכא דאפשר - עיין במ"א שכתב דאם אין לו קלף אחר יכול לברך ע"ז דכדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו ולברך דגם רש"י ס"ל כן עיי"ש. ולכאורה אין מיקל המ"א לענין ברכה רק באם היי מעובד ושלא לשמה אבל לא בשאינו מעובד כלל דזה לא מצינו לרש"י. איברא ממה דגילה לנו הגר"א את מקורו דהרמב"ם מהא דעירובין צ"ו דעור הבתים הוא כעין עור קמיע שהוא עור שאינו מעובד כלל וחזינן מזה דסוגיין כתי"ק דרשב"ג ולא כרשב"ג עיי"ש א"כ ממילא מוכח דלרש"י שהוא פוסק כתי"ק דרשב"ג מותר אפילו עור שאינו מעובד כלל דאל"ה אמאן תרמי"י האי סוגיא דעירובין. מ"מ לענ"ד צ"ע אעיקרא דדינא אם יש לסמוך על המ"א שמיקל לענין ברכה אף שהברכי יוסף הסכים עמו ודלא כב"ח וא"ר דהלא הגר"א כתב בביאורו בסימן ל"ג סוף ס"ג דדברי הרמב"ם שמיקל בזה לענין לשמה לכאורה צ"ע דהלא הוא עצמו כתב אם חיפן עוי"ג להבתים או תפרן פסול מפני שעשייתן ככתיבתן מפני השייך [ור"ל א"כ הכא נמי יהיה העור מעובד לשמה מפני השייך] ותירץ ע"ז דהרמב"ם אזיל לשיטתו דלא מצריך עיבוד לכל כתב שבקדושה שהרי במזוזה לא מצריך עיבוד אלא בס"ת ובתפילין [וכוונת הגר"א עיבוד לשמה אינו מצריך במזוזה אבל עיבוד מצריך כמו שכתב הרמב"ם בהדיא בהלכות תפילין בפ"א] וא"כ לפ"ז לפי מאי דאנן פסקינן לקמן בסימן ל"ט ס"ב דעשיית הבתים הוא ככתיבה מפני השייך וכדאיתא בטור ופסקינן נמי ביו"ד רפ"ח לענין מזוזה דלא כוונתי דהרמב"ם דאף דהשו"ע שם כתב רק דצריכה עיבוד לשמה לכתחילה כל האחרונים חלקו ע"ז עיין בט"ז שם ואפילו להשי"ך שם עכ"פ בלא ברכה וגם הגר"א כתב שם דכל הפוסקים חולקים אהרמב"ם א"כ למה נקיל הכא דיהא מותר לברך בעור שאינו מעובד לשמה וצ"ע למעשה. ואם יזדמן איזה ספק בהעבוד דעור הבתים יש להקל דהוי כעין ס"ס כן משמע מהפמ"ג במ"ז ס"ק ל"א :

5. הלכה למשה מסיני שיהיו תפילין נתפרים בגידי בהמה וחיה טהורים, וטוב לתפור בגידי שור

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מט

הלכה למשה מסיני שיהיו תפילין נתפרים (רכב) סה [סט] בגידי בהמה וחיה (רכג) טהורים, וטוב לתפור (רכד) בגידי שור.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מט

(רכב) בגידי בהמה - ולוקחין מהעקב שהם לבנים ואם הם קשים מרככים באבנים עד שיעשו כפשתן וטווין אותם ושוזרין אותם ודעת המ"א בסוף ס"ק ס"ו דבעינן בזה הטוייה לשמה והא"ר ופמ"ג מפקפקין בזה :

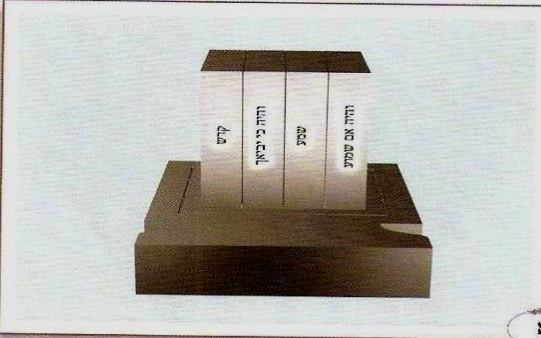
(רכג) טהורים - אפילו מנבילות וטריפות שלהם :

(רכד) בגידי שור - ואם אין לו יקח מגידי בהמה דקה אבל מטמאה אפילו בדיעבד פסול וצ"ע אם מותר לתפור בגיד הנשה [אחרונים] :

א

סדר הנחת פרשיות של ראש בתוך הבתים לר"ת

ב

סדר הנחת פרשיות של ראש בתוך הבתים לרש"י והרמב"ם.

ב סדר כתיבת פרשיות של יד לרש"י והרמב"ם

ג הסופר משאיר מקום זה ריק וכותב קודם את פרשת שמע

ד סדר ואופן כתיבת פרשיות של יד לר"ת

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ג הלכה ה

כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש מכניס פרשה אחרונה שהיא והיה אם ג שמע בבית ראשון שהוא על ימין המניח, ושמע סמוכה לה, והיה כי יבאך בבית שלישי סמוכה לשמע, וקדש לי בבית רביעי שהוא לשמאל המניח תפילין כדי שיהא הקורא שלפניו כנגד פני המניח קורא על הסדר הזה כגון זה /במקור יש במקום זה שרטוט/, ואם החליף סדור זה פסולות. +/השגת הראב"ד/ כיצד סדור הפרשיות כו' עד אם החליף סדור זה פסולות. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ רבינו האי ז"ל אינו אומר כן אלא הויות באמצע קדש מימין המניח והיה כי יבאך סמוך לה שמע משמאלו והיה אם שמע סמוך לה באמצע והוא בהיפך לקורא כסדרן על שמע והיה אם שמע נאמר שהוא כסדר הקורא בתורה מימין לשמאל והמחבר הזה שם הברייתא השנויה בגמרא מימין הקורא והברייתא שהביאו בקושיא ואמרו והא תניא איפכא שם אותה לימין המניח והוא תימה שהגמרא הניחה סדר המניח שעושה המצוה ופירשה סדר הקורא שאין לנו צורך בקריאתו ועוד כי שמע והיה אם שמע לפי פשוטה מן הראש הוא מתחיל ולא מן האמצע ולדברי זה המחבר לעולם שמע מן האמצע ולפיכך תפס הגאון ז"ל דרך פשיטות הגמרא ושם הויות באמצע עכ"ל. +

טור אורח חיים סימן לד

סדר הנחתן בבתיים לרש"י קדש משמאלו של המניח בבית החיצון ואחריו והיה כי יביאך בבית השני ובבית השלישי שמע ובבית הרביעי שהוא בית החיצון לימינו והיה אם שמוע ולר"ת הוא הסדר קדש משמאלו ואחריו בבית השני והיה כי יביאך ובג' והיה אם שמוע וברביעי שהוא החיצון שמע סימן לדבר הויות להדדי ושני השיניין דהיינו קדש שמע לצד חוץ אצל השיניין שבבתים וכן הוא הסדר בשל יד למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומיהו גם לר"ת צריך לכותבן כסדר שהן כתובים בתורה שהוא קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע דתניא כתבן שלא כסדרן יגנזו פי' שלא כסדר הכתובים בתורה לפיכך של יד שהן בקלף אחד יכתוב קדש והיה כי יביאך ויניח חלק פרשת והיה אם שמוע ויכתוב שמע ואח"כ יכתוב והיה אם שמוע דסדר הנחתן בבתיים של יד ושל ראש שוין: ובדבר זה נפל מחלוקת בין הגאונים יש מהם סוברים כדברי רש"י ויש מהם כדברי ר"ת וכתב א"א ז"ל לפי שנחלקו בו גאוני עולם ותפילין של אלו פסולין לאלו דתניא החליף פרשיותיה פי' שנתן של בית זה בזה פסולין ואמרו חכמים מקום יש בראש להניח בו שני תפילין וכן בזרוע לכן ירא שמים יצא ידי שניהם ויעשה ב' זוגות תפילין ויניח שניהם ויכוין בהנחתן באותן שעשוין כתקונן אליבא דהלכתא בהם אני יוצא ידי חובתי והאחרים הרי הן כרצועות בעלמא ואין כאן משום כל תוסף דלא מיקרי כל תוסף אלא כשעושה ה' בתים ולא יניח ב' הזוגות בכיס א'

שהאחד מהם הוא חול ואסור לתתם בכיס של תפילין אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס שלא יתן של זה בזה. וכן היה נוהג א"א ז"ל ורבו רבינו מאיר ז"ל :

בית יוסף אורח חיים סימן לד

א סדר הנחתן בבתים וכו'. בפרק הקומץ (לד): ת"ר כיצד סודרן קדש לי והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל והתניא איפכא אמר אביי לא קשיא כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח והקורא קורא כסדרן אמר רב חננאל אמר רב החליף פרשיותיה פסולות ואסיקנא דבאיזה ענין שהחליפן אפילו גוייתא לגוייתא וברייתא לברייתא קאמר דפסולות. ופירש רש"י כאן מימינו של קורא וכו'. שהקורא עומד כנגד מניח הוי ימינו של זה לשמאלו של זה: והקורא קורא כסדרן. כסדר שהן כתובים בתורה מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר הילכך הא דקתני לעיל קדש והיה כי יביאך מימין מימינו של קורא קאמר דהשתא כשהוא קורא כדרכו מימינו לשמאלו ונמצא קוראן כסדרן והא דתני איפכא דמשמע קדש והיה כי יביאך משמאל אמנח קאמר דהוא ימין של קורא: וכתבו התוספות (ד"ה והקורא) והרא"ש (סי' ה) והמרדכי (י ע"ג) דקשה לר"ת אמאי פלגינהו לקרות שתים הראשונות מימין ושתים האחרונות משמאל הוה ליה למימר ראשונה מימין וכל האחרות משמאל או איפכא שלשה ראשונות מימין ורביעית משמאל כדקאמר (מנחות צח): גבי נר מערבי לפיכך פירש ר"ת קדש והיה כי יביאך מימין של קורא ומשמאל של קורא הוי שמע מבחוץ ואחריה והיה אם שמוע מבפנים וכן פירש רבינו חננאל ורבינו האי והא דקאמר הקורא קורא כסדרן לא כמו שפירש רש"י כסדר שכתובות בתורה אלא כפירוש ר"ת שהוא סיום הברייתא דכיצד סודרן מפני שתירץ התלמוד כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח ולא פירש איזו נעמיד בקורא ואיזו נעמיד במניח פירש שהקורא קורא כסדרן שהן כתובות בברייתא ראשונה:

ומה שכתב רבינו ומיהו גם לר"ת צריך לכתבן כסדר שהן כתובות בתורה וכו'. כן כתבו התוספות (שם) והרא"ש (שם) והמרדכי (שם) וכן כתוב בסמ"ג (עשין כב קד ע"ד) והתרומה (סי' רו) אבל סמ"ק (סי' קנג) כתב ומיהו בשל יד לא נחלקו ובהגהה (אות ז) תמה עליו (ומשדכתא) [ומפרש] ר"ל דאין קפידא בדיעבד דהא דתניא (מנחות לד): החליף פרשיותיה פסולה על של ראש קאי כדמשמע בגמרא ע"כ ואין כן דעת הפוסקים אלא בין בשל יד בין בשל ראש אם כתב שלא כסדר שכתובות בתורה פסולים וכבר כתבתי בזה בסימן ל"ב (לה. ד"ה כתב בהגהת סמ"ק):

שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף א

* (א) סדר הנחתן בבתים: <א> לרש"י והרמב"ם קדש (שמות יג, א - י) א משמאל (ב) המניח בבית החיצון, ואחריו כי יביאך (שמות יג, יא - יז) בבית שני, ושמוע (דברים ו, ד - ט) בבית השלישי והיה אם שמוע (דברים יא, יג - כא) בבית הרביעי שהוא בית החיצון ב לימינו, (ג) ולר"ת בבית השלישי והיה אם שמוע ובבית הרביעי שהוא החיצון שמע, ומנהג העולם (ד) כרש"י והרמב"ם.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף א

(א) סדר הנחתן - דע דלכו"ע [א] אם החליף איזה פרשה שנתנה שלא בביתה המיוחד לה פסולין אף דיש ד' פרשיות בדי בתים וכ"ש אם נתן שתי פרשיות [ב] בבית אחד:

(ב) המניח - ואפילו [ג] אם המניח הוא איטר אזלינן בתר ימין ושמאל דעלמא:

(ג) ולר"ת - כתבו הפוסקים דגם ר"ת [ד] מודה דבעינן כתיבתן כסדר שהם כתובין בתורה שהוא קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע אלא דפליג ארש"י לענין הנחתן בבתים וע"כ הרוצה לכתוב תפילין לדעת ר"ת יכתוב בשל יד שהם בקלף אחד קדש והיה כי יביאך ויניח חלק והיה אם שמוע ויכתוב שמע ואח"כ יכתוב והיה אם שמוע ובש"ר יכתבם בארבע קלפים כסדר ממש ויסדרם בבתים. קדש. והיה כי. והיה אם. שמע. ולענין דיני פתוחות וסתומות בהתפילין איך להתנהג לדעתו כבר ביארנו לעיל בע"ה בסימן ל"ב ע"ש:

(ד) כרש"י והרמב"ם - וכתב בב"י ושאר אחרונים דכן עיקר וכן הסכים הגר"א בביאורו:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף א

* סדר הנחתן - עיין במ"ב ופשוט דאפילו בשל יד כגון היכא שאין לו תשי"י ויש לו ב' תשי"ר דמבואר לעיל דטולה עור על אחד מהם דוקא אם מונחין שם כסדר כמבואר בב"י [עיין בב"ח שמתוכו מתבאר דברי הב"י] שהסכים דהאי דינא דאם החליף פרשיותיהם פסולין קאי נמי אשל יד ולכאורה ה"ה דאם כתבן על ארבע קלפים ונתנן בבית אחד דיוצא בזה אפילו אם לא דבקו כמבואר בסימן ל"ב סמ"ז בב"י שצריך לזהר נמי שיהי' מונחין דוקא כסדר קדש מימין וכו' או אפשר דהכא לא מינכר כ"כ חילופן כמו בקלף אחד בש"י שכותב והיה אחר שמע וגם להסמ"ק יפול ספק זה דאפשר דאף הסמ"ק יודה בזה שהוא פסול כיון שהם ד' קלפים או אפשר דלהסמ"ק לא נאמר כלל דין קביעות מקום להפרשיות בש"י כיון דאפשר לכותבן בקלף אחד וצ"ע:

7. ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה שתי זוגות תפילין ויניח שניהם, ויכוין בהנחתם באותם שהם אליבא דהלכתא

בית יוסף אורח חיים סימן לד

ב ומ"ש רבינו בשם הרא"ש לעשות שני זוגות תפילין. כן כתוב בסמ"ג וסמ"ק והתרומה וכתוב עוד בסמ"ג והתרומה שאם אינו יודע לכוין המקום ולהניח שניהם יחד יניח כדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם מיד ויניח האחרים על סמך ברכה ראשונה ואע"פ שמפסיק בין של יד לשל יד ברכת תפילין הראש זה טוב יותר מלהניח לגמרי שלא להניח כלל עכ"ל ובשימושא רבא כתב כסדר רש"י וכן כתב הרמב"ם (תפילין פ"ג ה"ה) וכתב סמ"ג והמרדכי ששלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים מאד כסדר הרמב"ם ורש"י והרשב"א בתשובה האריך בדבר זה ודחה דברי ר"ת והעמיד דברי רש"י והרמב"ם ובסוף התשובה כתב סוף דבר דעתי נוטה כרש"י והרמב"ם ועליהם אנו סומכים ועושים מעשה וכן היו נוהגים ה"ר יונה והרמב"ן ועושים מעשה בעצמן עכ"ל ותשובה זו תמצא בתשובות להרמב"ן סי' רל"ד:

ומ"ש רבינו וכתב א"א ז"ל לפי שנחלקו בו גאוני עולם וכו' עד שלא יתן של זה בזה. בפסקיו בהלכות תפילין (סי' ה) כתב כן וכן כתוב בארחות חיים (סי' כו) בשם הר"י מקורבי"ל:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף ב

ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה שתי זוגות תפילין (ה) <ב> ויניח (ו) [ג] שניהם, * ויכוין בהנחתם (ז) באותם שהם אליבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי, והשאר הם ג כרצועות * (ח) בעלמא, כי מקום יש בראש להניח שתי תפילין. וכן בזרוע. ד <ג> ואם אינו יודע לכוין המקום ולהניח (ט) שניהם יחד, (י) יניח (יא) כדברי האחד (יב) של יד ושל ראש, (ויסלקם מיד), ויניח האחרים על סמך ברכה הראשונה. (וי"א ה שאם) (יג) לא יוכל להניח בבת אחת, יניח של רש"י ויברך עליהם ויהיו עליו בשעת ק"ש ותפלה (יד) ואחר התפלה * יניח של ר"ת בלא ברכה ויקרא בהם שמע (דברים ו, ד - ט) (טו) והיה אם שמוע (דברים יא, יג - כא).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף ב

(ה) ויניח וכו' - והנהוג [ה] כן להניח ב' זוגות תפילין יניח של רש"י למטה לצד הפנים ושל ר"ת למעלה. וכ"כ האר"י ז"ל שיכניס תחלה של רש"י ויעמידם לצד הכתף ואחריהם של ר"ת לצד היד ושניהם על הקיבורת ויניח בראשו של רש"י למטה ושל ר"ת יותר למעלה ושניהם במקום הראוי לתפילין והרצועות דר"ת יהיה מכוסה תחת רצועות דרש"י שלא יתגלו רק רצועות דרש"י ותפילין דר"ת יהיו קטנים מתפילין דרש"י עיין ספר הכוונת תפילין פרק י' י"ב. מי שמניח תפילין של יד של דעת ר"ת ותשי"ר כדעת רש"י והרמב"ם אם יוצא ידי חובתו פסק שבות יעקב ח"א סי' ב' דאינו יוצא אליבא דכו"ע אבל

בשעת הדחק מותר להניחם כך דהא בשעת הדחק יוצא אם מניח אחת לבד ומ"מ לא יברך רק על אותו שנכתבה ע"פ מנהגינו כדעת רש"י והרמב"ם ואם של ראש נכתבה ע"פ דעת רש"י יש להניח של ראש תחילה וכשחולץ חולץ של יד תחלה עיי"ש :

(ו) שניהם - יחד על היד ויברך [ו] ויהדקם בבת אחת וה"ה בשל ראש כדי שתהיה הנחת שתיהם סמוך להברכה :

(ז) באותם שהם וכו' - דלא [ז] יוכל לכוין בשניהם בעת ההידוק שמהדקן יחד לשם תפילין דהרי אחד מהם אינו תפילין וי"א עוד דיש בזה [ח] משום בל תוסיף עכ"פ מדרבנן :

(ח) בעלמא - שהרי ממ"נ אחד מהם פסול וכנ"ל בס"ק א' ודוקא [ט] בזה אינו עובר על בל תוסיף שיש בזה שתיים למעליותא א' שאחד מהם הוא פסול ב' שכל אחד עומד בפ"ע אבל אם הניח ב' זוגות תפילין כשרים או שהתפילין של ראש עשה של ה' בתים בין [י] שעשהו מתחלה של ה' או שעשהו [יא] של ד' וחיבר לו אח"כ עוד בית אחד עבר בזה על הלאו דבל תוסיף ועיין בביאור הגר"א שמשמע מדבריו דאפילו אם הבית החמישי לא חיבר אותו לגמרי עם הד' בתים רק בקשירה בעלמא אפ"ה פסל להתפילין עיי"ז וממילא עבר הלאו דבל תוסיף :

(ט) שניהם יחד - פי' כשיהדק שניהם [יב] בבת אחת לא יוכל לכוין המקום שיהיה כל אחד מונח על מקומו כדין ע"כ צריך לקשרם עכ"פ תיכף זה אחר זה בלי הפסק ויהיה מועיל הברכה שברך מתחלה גם על תפילין השניים וזהו מה שכתב המחבר בסמוך ויניח האחרים על סמך וכו' דהיינו שיניח הזוג השני אצל הזוג הראשון וכנ"ל אך שלא בהנחה אחת :

(י) יניח - כדברי האחד של יד ושל ראש ויניח האחרים על סמך ברכה ראשונה [יג] ואם לא יוכל וכו' כצ"ל ולא גרסינן ויסלקם מיד :

(יא) כדברי האחד - [יד] המחבר סתם דבריו ולפי הכרעת [טו] האחרונים טוב יותר שיסמוך הברכה להתפילין דרש"י :

(יב) ש"י וש"ר - להמחבר בברכה אחת ולפי מנהגינו בב' ברכות וכנ"ל בסימן כ"ה ואח"כ יניח אצלם זוג שניה. ואע"פ [טז] שמפסיק ביניהם בהנחת הש"ר של הזוג הראשון וגם בהברכה שמברך עליה לפי מנהגינו אפ"ה ש"ד דהשני ברכות על תרווייהו קאי אבל לא יוכל להניח מתחלה השתים של יד משתי הזוגות ואח"כ השתים של ראש דנמצא [יז] מפסיק בין הש"י להש"ר בהנחת השניים :

(יג) לא יוכל - פי' אפילו בזה אחר זה לא יוכל להניח בב"א כגון שיש לו מכה ואין לו מקום לשתיהן או שמתבייש מפני הבריות המלעיגין עליו יניח של רש"י ויברך עליהם וכו' דהם [יח] העיקר לדינא ושל ר"ת יניח אחר התפלה כדי לצאת לד"ה ועיין בביאור הלכה שהוכחנו דמאוד צריך להזהר שלא יכוין בהנחתם רק משום ספקא ולא בסתמא לשם מצוה :

(יד) ואחר התפלה - היינו כדין המבואר לעיל בסימן כ"ה ס"יג ולא כאלו החולצין תפילין דרש"י ומניחין דר"ת תיכף לאחר קדושה של י"ח ובאמת מלבד שעושים שלא כדין המבואר לעיל בסימן כ"ה ס"יג גם צריך לכוין בתפלת י"ח להשיץ לא לעסוק בדבר אחר [פמ"ג] :

(טו) שמע והיה א"ש - אבל א"צ פי' ציצית כי חששא דשמא העיד עדות שקר [יט] כבר תיקן בב' פרשיות ועיין בפמ"ג דמשמע מיניה דכן יש לנהוג המניח תפילין דר"ת שיניחנו רק לאחר שסילק דרש"י. ופשוט דמי שלובש כל היום תפילין שנכון יותר שילבוש תפילין דרש"י :

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף ב

* ויכוין בהנחתם באותם שהם וכו' - עיין במ"א שכתב דדוקא בזה אבל בשני זוגי תפילין כשרים עובר על בל תוסיף ומה שאמרו בסנהדרין פ"ט דאם עשה עוד בית אחד והניחו גבי הד' בתים האי לחודיה קאי היינו בשכתב פרשה אחרת דלא שייכי כלל לתפילין ועיין בפמ"ג שביאר דל"ד פרשה אחרת דה"ה אם כתב פרשה אחת מד' פרשיות והניחה בבית ההוא ג"כ אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי [הג"ה הנה אף דלכאורה בודאי הדין עמו שהרי הד' פרשיות מעכבין זה את זה וא"כ כל זמן דלא כתב כל הד' עדיין תפילין פסולין הם ולא שייכי כלל לאלו הכשרין וכן משמע בביאור הגר"א מ"מ קשה לי מאד על דברי הפמ"ג שפירש כן את דברי המ"א דהרי המ"א הביא סיוע לדבריו מדברי הב"י בשם המ"מ והוא לקמן בסימן תרנ"א ומוכח שם בהדיא מדברי המגיד משנה דאם נטל מין אחר לבד הד' מינין אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואם נטל לבד הד' מינין עוד לולב אחד או אתרוג אחד עבר על בל תוסיף ומדמה שם זה לשני זוגי תפילין דעובר על ב"ת עיי"ש והלא שם ג"כ קי"ל דארבע מינין שבלולב מעכבין זה את זה כמו בד' פרשיות שבתפילין ואעפ"כ לא הצריך המ"מ לענין בל

תוסיף שיטול כל הדי מינין כפולין אע"כ דסובר דכיון דמין ההוא הוא מהמינין הכשרים לצאת בזה ידי המצוה אית בזה משום בל תוסיף א"כ ה"נ בענינינו וא"כ יראה דמ"ש במ"א פרשה אחרת הוא בדוקא ומה שהקשה הפמ"ג על זה עיין במח"ש שיישב זה אמנם דברי מח"ש גם כן קשה מאוד להולמם דלדידה דפרשה אחת מהד' בתים עובר על ב"ת יקשה מ"ש תפילין אלו הפסולין מפרשה אחת שבבית חמישי שבהם ג"כ כתוב ב' פרשיות דכשרים לכוי"ע ואפשר משום דיש לחלק דעל הקציצה הזו מונח כבר שם פסול דהחולף פרשיותיה בתוכה משא"כ שם דלא נגמר עדיין הפרשיות שלה ע"כ] ועיין שם במשנה ובגמרא דמוכח דאף אם מכיון להוסיף על התורה בזה אעפ"כ לא עבר על ב"ת וא"כ לכאורה קשה למה הצריך הטושי"ע שיכוין בהנחתם שיהיו התפילין השניים כרצועה בעלמא בלא"ה כיון שתפילין פסולים הם לא שייך בזה ב"ת (אח"כ מצאתי במח"ש שהקשה קושיא זו) והנראה לי בזה דעצה זו אינה כדי שעיי"ז לא יהי עליו הלאו דבל תוסיף רק דהלא ידוע שהרא"ש סובר דמצות צריכות כונה וכמו שהביא הטור בשמו בסימן סמ"ך והכא הצריך הטור בשמו שיניח שניהם ויהדקם בבת אחת וכמו שפי" המ"א בסק"ד וא"כ איך יעשה בהכונה הצריכה להמצוה אם לא יכוין כלל בודאי לא יצא ידי המצוה ואם יכוין סתמא בההידוק הזה שהוא רוצה בזה לקיים מצות תפילין ג"כ לא יצא בזה להרבה פוסקים כיון שאחד מהם אינו תפילין כלל [והרי זה דומה למקדש שתי נשים כאחת והיתה אחת שפחה או נכרית שאינה ראויה לקידושין דהרמב"ם ובעל הלכות סוברין דאף הראויה אינה מקודשת עיין באה"ע סי' מ"א בב"י ובשו"ע ס"ד ובח"מ שם סק"ד וה' וגם הרא"ש מסתפק בזה כמבואר בב"י שם וגם הכא הלא ב"י קאירינן דרוצה לצאת ידי כל הדיעות] ואם ירצה לברור לזוג אחד ויאמר שבאלו רוצה לקיים ובאלו אינו רוצה אינו יודע איזה הכשרים שיברר לקיים בהם המצוה לכך קאמר שיכוין סתם באותם שהם עשויים כתיקונם וכו' והרי זה כמו שאומר שם הראויה תתקדש לי ע"ש והמעין בלשון הטור יראה מוכח כדברינו דמה שכתב אח"כ ואין בזה משום בל תוסיף מילתא אחריתא היא דאל"ה מה שמסיים אח"כ דלא מיקרי בל תוסיף דבר יתר הוא כמו שכתבו המפרשים ומה שכתב אח"כ והשאר הם כרצועות בעלמא פי' דאל"ה היה הפסק בין הנחה של יד לשל ראש מהזוג הכשר והרא"ש בעצמו כתב כן וכן מצאתי בעז"ה ברבינו ירוחם בהדיא ובח"א כלל ס"ח דין כ"ג לכאורה משמע דכשמניח תפילין דרש"י ור"ת בבת אחת מוכרח הוא לכוין מחמת ספיקא דאל"ה יעבור על בל תוסיף אך מדברי המח"ש משמע כמו שכתבנו דרק מדרבנן מפני שנראה כמוסיף וגם מדברי הגר"א כפי מה שמשמע מביאורו דמסכים להשיטות דמפרשי דמה שאמרו בסנהדרין האי לחודיה וכו' היינו שלא לעבור ג"כ על בל תוסיף ושם הלא איירי אפילו במתכוין להוסיף על המצוה וכנ"ל מהמשנה. ובאמת כל דבריו שם צ"ע במה שכתב שם לבסוף דאם נוטל הלולב כמה פעמים ביום ויאמר דמן התורה באה הקבלה ע"ז דעובר על בל תוסיף דבדברי התוספות ר"ה כ"ז ע"ב מוכח להדיא דאפילו אם יכוין לקיים בזה בכל פעם המ"ע דלולב ג"כ אין עובר וכן ביאר החינוך ג"כ בהדיא ואפשר דדעת הח"א בכל זה לחלק בין אם מכוין בסתמא לקיים המ"ע בכל פעם ובין אם יאמר שבאה כן הקבלה ע"ז ודוחק דהמכוין לקיים מ"ע מוכרח הוא לומר כן ג"כ וצ"ע ודע עוד דלאידך פוסקים דסברי דלא אמרינן כלל האי לחודיה קאי לענין בל תוסיף עיין בתו' סוכה ל"א אתי שפיר מש"כ הטושי"ע ויכוין בהנחתם וכו' כפשוטו דאל"ה עובר על בל תוסיף. ודע עוד דממה שיעץ לנו המחבר שנעשה דוקא שני זוגות תפילין אם נרצה לצאת אליבא דכו"ע משמע דאסור ליתן שמע והיה אם שמוע בבית ג' וכן בבית הרביעי לצאת בזה ממ"נ [ועיין תוספות ר"ה כ"ז ע"ב ד"ה ומנא תימרו] משום איסור בל תוסיף ופוסל ע"ז את התפילין לגמרי ואפילו אם יאמר בפירוש שאינו רוצה לצאת רק בהפרשיות שהם ע"פ דין והשאר יהיו כקלף בעלמא ג"כ לא מהני ולא דמי למה שהתיר פה בשו"ע בשני זוגי תפילין דכל חד וחד לחודיה קאי וכמו שכתבנו במ"ב בסק"ח ועיין בסמוך :

* בעלמא - עיין במ"ב שאם הניח ב' זוגות וכו' הוא מל"ח וב"ח ומ"א וביאור הגר"א דלא כהט"ז. ובס' ת"י מביא רא"י להט"ז מירושלמי דהמוצא תפילין אמנם מצאתי בס' התרומה שמביא להירו' הזה ופי' בו פירוש אחר [והגר"א העתיקו בביאורו בס' כ"ז ס"ט] ומוכח שם דס"ל להיפוך. ועיין בא"ר שהוכיח מהגמ' דעירובין דאפי' אם מכוין שלא לצאת רק באחד אעפ"כ עבר בזה על בל תוסיף והשיג בזה על הב"ח. אמנם לפי מה שכתב המ"א בסימן תרנ"א דלדין דק"ל מצות צריכות כונה אפילו בזמנו אינו עובר אלא כשמכוין לאוסופי ניחא בזה דברי הב"ח דהלא הוא קאי להרא"ש והרא"ש סובר דמצות צריכות כונה כמו שכתב הטור בסימן סמ"ך אך הא"ר לשיטתו אזיל דהשיג שם בזה על המ"א מדברי הרא"ש גופא אמנם מה שמשמע מדברי הב"ח דאפילו בה' בתים אינו עובר על בל תוסיף רק במכוין לקיים מצות תפילין בה' בתים ומשמע דאם יכוין שהבית החמישי לא יהיה רק כרצועה בעלמא דאינו עובר על בל תוסיף לא הסכימו הרבה עמו בזה עיין בספר נהר שלום ובספר דמשק אליעזר שהעמיס זה בכונות הגר"א דלהב"ח אינו מתיישב לשון הטור (ובאמת נוכל לאמר כונת הגר"א בפשיטות דקשה ליה קושית הב"ח הא גם בב' זוגות אית ב"ת אבל לפי זה ניחא דהכונה במש"כ דלא מיקרי בל תוסיף היינו תפילין ז.

כשקובע הפסול אצל הכשר ודוק) גם לפי דברי הבי"ח יקשה למה לא יעצו שיתן ב' פרשיות בכל אחד ויתנה וכמו שכתבנו בתחלה אחרי שהוא מיקל אפילו בבית של ה' בתים שהוא כמו ה' פרשיות בפשיטות [ואפשר משום דיש הפסק בין הפרשיות והבתים ועיין במרדכי ריש הלכות תפילין] ואפשר דבאמת גם הבי"ח יודה דלא מהני תנאי בבית של ה' בתים אך מה שנשאר לבסוף בדוחק על הטור וגם לשונו לא יהיה מתיישב כ"כ. וכ"ז לענין בל תוסיף אבל לענין פסול בודאי גם הבי"ח מודה דפסול בה' בתים בכל גווני אף בתנאי לפי הטעם המבואר שם בסנהדרין פ"ט ע"א דכל בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול. ודע עוד דפשוט בהפוסקים דאפילו אם לא קבע בהבית החמישי שהוא שום פרשה אפ"ה פסול מטעם דאמר שם בגמרא דהבית החיצון אינו רואה את האויר. ומש"כ במ"ב בשם הגר"א דאף ע"י הקשירה בעלמא מיפסל עיין בספר דמש"א מש"כ ע"ז אמנם מה שכתב בדברי רבינו אבל אם הוא קשור וכו' לא נהירין דברי הדמש"א כלל בזה דמה מצוה שייך בקשירת הבית החמישי וגם מוכח בדברי הגר"א בסימן תרנ"א סי"ד דלרבנן דא"צ אגד מדינא אינו עובר בבל תוסיף. ולענ"ד כוונת הגר"א בפשיטות דכמו שם לר' יהודה דכיון דצריך אגד הד' מינים ממילא מועיל האגד שיעבור על ידו גופא הלאו דבל תוסיף ה"נ כיון שע"י קשירת הבית החמישי מיפסל הד' בתים משום בית החיצון שאינו רואה את האויר ממילא עבר ע"י על ידו גופא הלאו דבל תוסיף והכי מוכח פשוטא דסוגיא שם להמעין בו ובמה שפירש הגר"א המימרא דרבי זירא דאיירי אפילו בקישור ולא בחיבור ממש ניחא מאוד מה דקאמר כל בית החיצון שאינו רואה ולא קאמר כל בית הרביעי אלא דאכתי חיצון הוא :

* יניח של ר"ת - נ"ל דגם בזה צריך לזוהר לכיון שאינו עושה כן רק משום ספיקא ובוה לכו"ע לא עבר על בל תוסיף ובל תגרע דאם יכוין סתם בזה לקיים מ"ע דתפילין הגם דאין בזה משום ב"ת דהאי לחודיה קאי וכו' עכ"פ שמא באמת הדין כרש"י ותפילין אלו פסולים דהחליף פרשיותיה וכמו שכתב הרא"ש והטור ונמצא דעובר בזה על בל תגרע דהלא מבואר בסמ"ג ל"ת שס"ה דהעושה ג' טוטפות בתפילין עובר על בל תגרע וה"נ דכוותיה דהלא אין לו רק שתי פרשיות שקבועין במקומן ואין לחלק דהתם עכ"פ ג' כשרין הן ויש ע"ז רק שם מגרע משא"כ כאן ע"י שקבועין קצת פרשיות בהקציצה שלא במקומן נאמר דהקציצה כולה מיקרי קציצה פסולה ואין עליה שם מגרע ז"א דהלא שם בודאי אין על הקציצה שם תפילין כלל דהלא קי"ל דארבע טוטפות מעכבין זה את זה ואפ"ה נכלל זה בלאו דלא תגרע. ולהיפך אין לחלק דשם גרע מעיקר התפילין משא"כ כאן דז"א אחד דכיון שלא הניחה במקומה הוי ג"כ כמו שחיסרה ועוד דמי גרע זה מדמים הניתנין במתן אחד במקום דצריכין מתן ב' שהן ד' דאמרין בעירובין דף ק' ע"א ובר"ה כ"ז דעובר על בל תגרע אף דקי"ל בזבחים בפי"ש דבדיעבד כיפר עכ"פ הלא גרע הלכתחלה במצות השם [הג"ה וזה הוא תוכחת מגולה להאדם הרוצה להתרשל ממ"ע לפעמים במצות בדבר שהוא רק לכתחלה] ק"ו בזה דהוא לעיכובא אף בדיעבד ועוד דהלא כתב הרמב"ם בספר המצות שלו דלאו זה הוא בין אם מגרע מהכתוב בתורה ובין אם הוא מגרע מהמקובל בע"פ וה"נ כיון דמקובל לנו בע"פ שסדר הנחתם הוא כך והוא משנה בודאי הוא מגרע בזה. אם לא שנאמר **כמש"כ העט"ז בשם המקובלים דאלו ואלו כשרים הם אבל אנו רואין שהטוש"ע וכל הפוסקים לא קיבלו דבר זה להלכה וידוע דכל היכא שהפוסקים חולקים עם המקובלים הדין כהפוסקים וכן הוכיח הגאון ר' ברוך פרענקיל בהגהותיו מן הגמרא ועוד שירא שמים המניח תפילין דר"ת הוא רוצה לצאת ידי כל הדיעות ולא שע"ז יפול בחשש ספקא דאורייתא ע"כ הנכון לעשות כמו שכתבנו שיכוין בפירוש שאינו מניחן רק משום ספיקא ואפילו סתמא לא מהני בזה, דהא קי"ל בר"ה כ"ז ע"ב לעבור בזמנו לא בעי כונה ואף דשם איירי הענין לענין בל תוסיף פשוט דה"ה לענין בל תגרע ועיין בט"ז בסוף סימן תרנ"א ואין לאמר דכאן מיקרי שלא בזמנה משום דכבר יצא בתפילין דרש"י והוא דומה ללולב דפסק שם ה"ט"ז דאינו עובר על בל תגרע אח"כ אם נוטל ג' מינים אם לא שיכוין בס פירוש לשם מצוה דשאני התם דמדאגבהיה נפיק ביה משא"כ בתפילין דעצם זמנן הוא כל היום והוא מברך עליהן בכל פעם שמניחן ולא גרע עכ"פ מבכור דמסיק שם בר"ה דמיקרי כל היום זמנו או בברכת כהנים אלו מתרמי ליה צבורא אחרינא אף דבדוחק יש לחלק מ"מ הדרך היותר נכון הוא כמו שכתבתי ובפרט דיש דיעות בפוסקים דסברי דחיוב תפילין מן התורה הוא להיותן עליו כל היום עיין בספר ישועות יעקב בודאי מיקרי כל היום זמנו. וכתבתי זה לאפוקי ממה שראיתי לאחד שכתב היפך זה ולא עיין בזה כל הצורך. ויש עוד הרבה דברים שמצאתי אח"כ בפתיחה להפמ"ג בענינא דבל תוסיף ואכ"מ להעתיקם :**

8. לא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות.

ג ומצאתי בתשובה אשכנזית (תשוי מהרי"ל סי קלז) כלשון הזה: **שני זוגי תפילין לא חזינן רבנן קשישי ז"ל דעבדי הכי וגופא אזיל בתר רישא וסמכינן על מה שכתב סמ"ג** בההוא דקבר יחזקאל. גם ר"ת עשה שאלת חלום על ככה. וכמדומה הואיל ולא נהוג, מיחזי כיוהרא. ואין ליטול את השם אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות, מה שלא היו כן כל אותם שראיתים נוהגין כן. והנוהגין כן טוב להניחם בבת אחת ואם על כל פנים לא יוכל להניחם בבת אחת נראה לברך על של רש"י הואיל ונוהגים כוותיה ושל ר"ת אינם אלא כדי לצאת ידי כולם. וכהאי גוונא עבדינן בליל פסח דמברכין אמצה לחוד כרבנן והדר עבדינן כריכה בלא ברכה כהלל וכן מאן דקרי מגילה ב"ד ובט"ו מברך ב"ד כרובא דעלמא ונראה דשל רש"י יהיו עליו בשעת ק"ש ותפלה כיון דנהוג עלמא כרש"י לא יפרוש מן הצבור לעשות אגודות ואחר תפלה יניח של ר"ת ואם ידאג שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו יקרא בהם שמע והיה אם שמוע עכ"ל:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף ג

לא יעשה (טז) כן אלא מי שמוחזק ומפורסם (יז) [ו] בחסידות.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף ג

(טז) כן - היינו אפילו אם ירצה להניחם רק אחר התפלה וכתב הבה"ט באיש אחד שהיה נוהג להניח תפילין דר"ת לאחר התפלה בפרהסיא בפני הקהל אי מחזי כיוהרא פסק בתשובת מהר"ש הלוי דמחזי כיוהרא וצריך שיבטל מנהגו וכ"כ בתשוי שבות יעקב ח"ב סימן מ"ד שאפילו אם מקצת עושין יש בו משום יוהרא ואם מניחן בפני אדם גדול שאין נוהג להניחן כ"א בקרב ביתו ודאי מחזי כיוהרא ע"ש:

(יז) בחסידות - שכיון שהעולם נוהגין כרש"י נראה כיוהרא מי שחושש להחמיר ע"ע בזה אם אינו מוחזק שמחמיר ע"ע ג"כ בשאר דברים:

9. לא יניח ב' הזוגות בכיס א', אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס, שלא יתן של זה בזה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף ד

* (יח) ו לא יניח * ב' הזוגות (יט) [ז] בכיס א', שהאחד מהם * (כ) הוא חול ואסור להניחו בכיס תפילין, אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס, שלא יתן של זה בזה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לד סעיף ד

(יח) לא יניח - ומיירי שהזמן הכיס תחלה רק לדעת אחד מהם [כ] אבל אם נעשה מתחלה להניח בו שניהם שרי:

(יט) בכיס אחד - של תפילין כדמסיים אבל בתיק הטלית מותר להניח שניהם אפילו הם בלא תיק דהרי התיק מיוחד גם לדבר חול שהוא הטלית:

(כ) הוא חול - וממילא דאסור להחליף הכיסים וכ"ש הבתים והרצועות והפרשיות משל רש"י לר"ת או איפכא. ואם לא הניחם אדם מעולם עליו לשם מצות תפילין יוכל להחליפם ואם הניחן אדם עליו אפילו פ"א לשם מצות תפילין והיו מסודרין ע"פ דעת אחד מהם ר"ת או רש"י אסור להחליפן שוב אח"כ ואפילו אם התנה עליהן מעיקרא להחליפן כשירצה לא מהני דמקודש לחול לא מהני תנאי (אחרונים). כ' הפ"מ דאם מצא רצועות ואינו יודע אם הם של רש"י או של ר"ת יוכל להניחם לפרשיות של רש"י דרובא מניחין של רש"י ואנן סבירא לן ג"כ דרש"י עיקר ומעלין בקודש. ועיין בבאר היטב ובביאור הלכה. ויש מן האחרונים שמקילין יותר דלדידן דסוברין דרש"י עיקר וכנ"ל יוכל להחליף וליטול רצועה משל ר"ת לרש"י כשאין לו אחרת אבל משל רש"י לר"ת אסור ליטול בכל גוונא. ואם נזדמן שהוציא כיס של ר"ת תחלה יעבירם כי

לדין רש"י עיקר ולא הוי בזה אין מעבירין על המצות ואעפ"כ לכתחלה יזהר שלא יבוא לכך. בחוה"מ אין להניח של ר"ת. ובט"ב למנחה יניחם הרוצה:

10. תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני, מעברתא דתפילין, הלכה למשה מסיני, הלכה למשה מסיני שיכרוך עליה שער בהמה או חיה הטהורים

משנה ברורה עוז והדר
הלכות תפילין סימן ל"ב

רוח רביעית

מז

לאחר שהתך מג' רוחות והניח מעט מסביב לבית, ברוח רביעית משאיר הרבה

חוקך העור שמסביב לבית ומניח מעט [וזהו גג התיתורא]

מז

מושב זה נקרא תיתורא

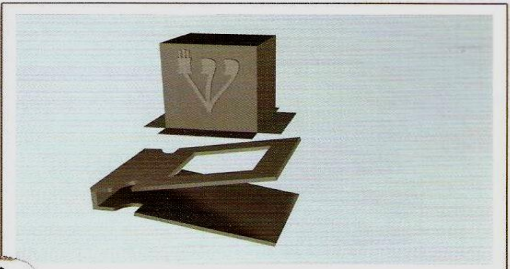
מז

מטילו על פני הבתים שימשו כמושב לבתים

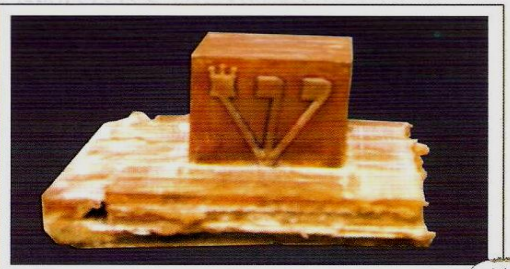
כופל הנשאר מרוח רביעית

מז

שיטה נוספת בעשיית התפילין מוכתאת כרא"ש ובמרדכי. התיתורא עור נפרד, ומכניסים את הבית בנקב שבגג התיתורא

ג

תופר את המושב בקצוות העור שנשארו מג' רוחות הבית

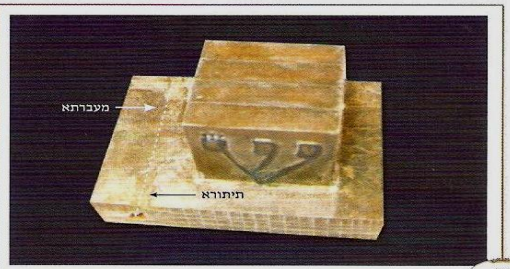
מז

נקב במעברתא לחעביר שם הרצועה

מז

נקב במעברתא ששם מעבירים את רצועות התפילין.

התפילין עדיין מלבניות [האורך יותר מהרוחב] בגלל שעדיין לא ריבעו את התיתורא

מז

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ג הלכה א

שמונה הלכות יש במעשה התפילין כולן הלכה למשה מסיני. ולפיכך כולן מעכבות ואם שינה באחת מהן פסל, ואלו הם: שיהיו מרובעות, וכן תפירתן ברבוע, ואלכסונו ברבוע עד שיהיה להן ארבע זוויות שוות, ושיהיה בעור של ראש צורת שיין מימין ומשמאל, ושיכרוך הפרשיות במטלית, ושיכרוך אותן בשיער מעל המטלית, ואחר כך מכניסן בבתיהן, ושיהיו תופרין אותן בגידין, ושעושין להן מעבורת מעור החפוי שתכנס בה הרצועה עד שתהא עוברת והולכת בתוך תובר שלה, ושיהיו הרצועות שחורות, ושיהיה הקשר שלהן קשר ידוע כצורת דל"ת.

בית יוסף אורח חיים סימן לב

מד ומ"ש והעור של דפוס יניח ארוך מצד אחד ויכפלנו על הבתים ויתפרנו עם העור הנשאר וכו' והוא הנקרא תיתורא. בפרק הקומץ (שם) האי תיתורא דתפילי הלכה למשה מסיני וכתב הרא"ש (שם סי' ז) פירוש תיתורא הוא עור הנכפל למטה לכסות פי הבתים והוא בית מושב של תפילין ונראה כעין דף של גשר ומלשון רש"י (ד"ה תיתורא) משמע שהבתים והתיתורא של עור אחד הן והעולם לא נהגו כן לפי שעור הבתים דק ועור התיתורא עב וחזק וכופלין אותו לשנים ועושים נקב מרובע בכפל העליון ומכניסין בו הבתים והכפל התחתון מכסה את פי הבתים עכ"ל ובמרדכי (שם דף י"א). כתוב שקשה לר"י על פירוש רש"י ושנראה לו כפירוש הגאונים שמביא עור רחב וכופל העור תחת התפילין להיות להם גשר וזהו כמו שנהגו העולם וזהו שכתב רבינו ויש שלוקחין עור עב וחזק וכופלין אותו לשנים וכו' :

ומ"ש ובאותו העור שהניח ארוך מצד אחד יעשה המעברתא. גם זה שם האי מעברתא דתפילי הלכה למשה מסיני ופירש רש"י דהיינו כשכופל עור התיתורא בצד השלם ומניח בו באמצע להכניס בו הרצועות ונקרא מעברתא על שם שהרצועות עוברות בתוכו ואינן קבועות בתוכו ומעבירן מצד זה לצד זה :

ומ"ש שחותך המעברתא משני צדדין וכו'. כבר כתבתי שהוא לשון הרא"ש וגם בספר התרומה (סי' רט) כתוב כן : ויגלול כל פרשה מסופה לתחלתה. כן כתב הרמב"ם בפרק ג' (תפילין ה"ז) וכן כתבו הרא"ש (בסדר תיקון תפילין) והמרדכי (הל' תפילין יא :) וספר התרומה (סי' רה) וכתבו דטעמא משום דילפינן ממזוזה דאמרינן בהקומץ (לא :) כורכה מאחד כלפי שמע :

ויכרוך על כל פרשה שער של בהמה טהורה. בפרק במה מדליקין (שבת כח :) ובפרק שמנה שרצים (שבת קח). תניא הלכה למשה מסיני הוא שתפילין נכרכות בשער בהמה וחיה טהורים וכתוב בשימושא רבא שצריך שיהיה שער זה של עגל כדי שיזכור מעשה העגל ולא יחטא דכתיב (יהושע כב יז) המעט לנו את עון פעור אשר לא הטהרנו ממנו וכתב הרמב"ם (שם פ"ג ה"ח) שכך נהגו וכתב הר"י אסקנדרני ז"ל אם לא מצא של עגל יעשה בשל פרה או של שור וירחוץ השער היטב בתחלה עד שיהיה נקי: וכתוב בספר הזוהר פרשת בא (רלז :) ששער זה צריך שיראה חוץ לבתים והאריך בסוד הענין וכתב מאמר זה ה"ר מנחם מריקנט בסוף פרשת בא אל פרעה :

ויש כורכין על כל פרשה קלף קטן. כתב הרא"ש (ה' תפילין סי' ח) דאיתא בשימושא רבא שנותנין על קלף הפרשיות קלף אחר וכורכו בו ושמה בשל יד קאמר אם כתבו בארבעה עורות דאיכא מ"ד צריך לדבק ע"כ: והרמב"ם (שם ה"א) כתב שכורכין הפרשיות במטלית וכתב שאם לא כרך פסולים. וטעמו מדגרסינן בירושלמי פרק קמא דמגילה (ה"ט) הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות וכו' וטולים במטלית וסובר הרמב"ם דהיינו לומר שכורכין מטלית על פרשיות התפילין ומאחר שהוא הלכה למשה מסיני ודאי שהוא מעכב אבל הרא"ש כתב בסדר תיקון תפילין ותימה הוא דכריכת מטלית תעכב ובצרפת ובאשכנז לא נהגו לכרוך עליהם לא מטלית ולא קלף אלא כורכין שערן סביבותם וירושלמי דפרק קמא דמגילה כתב בעל התרומה (סו"ס ר"ה) דאין ראייה משם דלא איירי בהכי אלא מיירי כשיש קרע בקלף וקאמר שישמו מטלית או קלף על הקרע וידביקנו בדבק וכן מוכח במסכת סופרים (פ"ב הי"א) עכ"ל והמרדכי (שם י:) כתב שיש שהיו רוצים לפסול כשכורך קלף או מטלית על הפרשיות משום דאין בית החיצון רואה את האויר ואין לפסול מהאי טעמא וכו' ובסוף דבריו העלה פוק חזי מאי עמא דבר דהלכה רופפת בידי וכבר נהגו כשימושא רבא.

וכתב הרמב"ם (שם ה"ח) שבתחלה כורכים הפרשה במטלית ועל המטלית שער וכתב סמ"ג (עשין כב קד ע"ג) עליו ודבר זה להיפך בירושלמי דמגילה פרק קמא הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות וכו' וכורכין בשער וטולין במטלית וכן הוא בשימושא רבא וי"ל לדעת הרמב"ם דכיון דמוטב לכרוך השער על המטלית מלכרוך השער על הפרשה ואח"כ לטלות במטלית דאז לא יהיה המטלית מיושב על הפרשה כמו שהוא כשכורך השער מעל למטלית יש לנו לומר דירושלמי ושימושא [רבא] לא אתו אלא לאשמועינן שצריך שיהא שם כריכת שער וטלית מטלית אבל לא לענן שיהיה קפידא על הסדר וכן כתוב בסמ"ק (סי' קנ"ג יג:) וארחות חיים (סי' כו) והגהות מיימון פ"ג ובכל בו (סי' כא) דאין קפידא על כריכת המטלית אם תהיה קודם כריכת השער או לאחר כן וכתב האגור (סי' סח) ומנהג לעשות כדברי שניהם כורכין בשער מתחלה וטולין במטלית או בקלף וחוזרין וכורכין ע"כ:

כתוב בסמ"ק (שם) ובארחות חיים (שם) ובהגהות מיימון פ"ג שיש שמקפידין שאין כורכין אותן אלא בקלף כשר עד כאן ואיני מוצא להם טעם דהא בברייתא טולין במטלית תניא ובמטלית לא שייך כשר ופסול וא"כ כל קלף חזי שפיר לכרוך ומיהו אפשר לומר דכל מילי דתפילין בעינן מן המותר בפיקד והילכך אם בא לכרכן בקלף צריך שלא יהא מדבר פסול אבל במטלית דלא שייך ביה פסול שפיר דמי:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מד

תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני, והיינו * (רא) שישים עור למטה לכסות פי הבתים ונראה כעין דף של גשר הנקרא תיתורא. מעברתא דתפילין, הלכה למשה מסיני, והיינו שעור התיתורא (רב) יהא ארוך מצד אחד ויעשה בו המעברתא. כיצד, יחתכנו בשני צדדים שלא תהא רחבה כמו רוחב התיתורא, כדי (רג) שיהא ניכר ריבוע התיתורא ובאותה מעברתא עוברת הרצועה ועל שם כך נקראת מעברתא. גם בתפילין של יד יעשה תיתורא ומעברתא. * יגלגל כל פרשה (רד) מסופה לתחלתה, * (רה) ס וכורכם (רו) בקלף קטן. ויש מקפידין מלכורכין אלא (רז) בקלף כשר. (רח) והלכה למשה מסיני שיכרוך עליה שער בהמה או חיה הטהורים. הגה: (רט) ונהגין לכרוך שער על הפרשה, ואחר כך כורכין עליו קלף כשר, וחוזרים וכורכים עליו שער (אגור סימן מ"ה) ונהגו שיהיה שער (רי) של עגל. ואם לא מצא של עגל, כורך בשל פרה או של שור, ורוחץ השער היטב בתחלה עד שיהא נקי. (ריא) סא קצת שער זה צריך שיראה (ריב) חוץ לבתים.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מד

(רא) שישים וכו' - ואפילו לדעת הסוברים דהבתים צריכים להיות כולם מעור אחד ממש מ"מ לא בעינן שיהא התיתורא והמעברתא עם הבתים מעור אחד אלא אפילו אם הוא עור בפני עצמו כשר, [רד] וזהו שכתב המחבר שישים וכו'. ומ"מ אם באפשרי טוב להדר גם בזה לצאת דעת המחמירין בזה ועיין בבה"ל:

(רב) יהא ארוך - ואם נפסקה [רה] מותר לתופרה:

(רג) שיהא ניכר - כי גם התיתורא צריכה מדין להיות מרובע וכמו שכתבנו למעלה בסעיף ל"ט:

(רד) מסופה לתחלתה - בעת שנותנה לביתה [רו] כמו מזוזה שנגללת מאחד כלפי שמע ולא להיפך מטעם שנתבאר ביו"ד ס"י רפ"ח :

(רה) וכורכם וכו' - ר"ל לכתחלה אבל אם לא כרכם כשר בדיעבד אם אין לו אחרים ועיין במחצית השקל ובבה"ל :

(רו) בקלף קטן - וה"ה בחתיכת בגד אם אין לו קלף [פמ"ג] ועיין בביאור הגר"א :

(רז) בקלף כשר - ר"ל אבל לא מבהמה וחיה טמאה אבל במטלית גם לדיעה זו שפיר דמי ועיין בב"י שכתב בטעם הדבר

דכיון שהוא מביא קלף צריך להיות דוקא מן המותר לפיך כמו לבתים ולרצועות ובביאור הגר"א מפקפק בדין זה :

(רח) והלמ"מ - לכן אם לא כרך השיער עליה [רז] פסול אף שכרך עליה קלף :

(רט) ונוהגין לכרוך וכו' - כי י"א שיכרוך השער על גוף הפרשה ואח"כ יכרוך הקלף למעלה וי"א להיפך לכך נוהגין לקיים

דברי שניהם ועיין בביאור הגר"א שכתב דמדינא אין קפידא איזו קודם :

(רי) של עגל - כדי שיזכור מעשה עגל ולא יחטא וגם כדי לכפר על עון זה וכתב הא"ר דמזה הטעם טוב לעשות כל תיקון

תפילין מעור עגל ולאפוקי מאותן שעושין הרצועות מעור תייש :

(ריא) קצת שער - עיין במ"א ועיין בחידושי רע"א שהסכים ששער היוצא יהיה פחות מאורך שעורה :

(ריב) חוץ לבתים - י"א שיהיה אצל הבית שמונח בו פרשת קדש וי"א אצל והיה א"ש [רח] וטוב שיצא מפרשת והיה א"ש

בצד הפונה לפרשת קדש :

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מד

* שישים וכו' - עיין במ"ב ומש"כ לצאת וכו' היינו דעת רש"י וגם הרמב"ם ס"ל כרש"י כמו שכתב בכ"מ ואף דהגאונים

פליגי ע"ז וגם הר"י ורא"ש ומרדכי וטור סבירי כמותם וגם מנהג העולם כוותייהו מ"מ טוב להדר לצאת גם דעתם ואף

דברא"ש ומרדכי משמע שיותר טוב שלא לעשות מעור אחד עם הבתים עיין הטעם בדבריהם ותראה שזה הקלקול לא שייך

בזמנינו למי שידוע אומנות הבתים. והגרע"א הפריז על המידה שהעתיק דברי הריק"ש דמשמע מיניה דהוא מחזיק כן מצד

הדין ורק שהעולם לא נהגו כן ובאמת לענ"ד ז"א כמו שכתבנו דרבים פליגי עלייהו :

* יגלגל כל פרשה וכו' - הוא למצוה ולא לעיכובא [אחרונים בסעיף מ"ז] :

* וכורכם בקלף קטן - עיין במ"ב והטעם דהרא"ש והטור וש"פ ס"ל דלאו הלמ"מ הוא ושנוהגין בצרפת ואשכנז שלא

לכרוך עליו דבר לבד השער אלא דלכתחילה חש השו"ע לדברי הרמב"ם שכתב שהוא הלמ"מ ועיין בא"ר דמשמע מיניה

דמותר ג"כ לברך אם אין לו אחרים ושלא כמחה"ש שנסתפק בזה :

11. שי"ן של תפילין, הלכה למשה מסיני שיעשה בעור הבתים של ראש כמין שי"ן בולטת מקמטי העור

בב

עשיית התגין

בא

עשיית השיון הנהוגה בחלק מעושי הבתים: לאחר סימון מקום השיון ע"י הדפוס נוטל ברזל ולוחץ בעור בכדי להוציא ממנו צורת שיון

בג

שיון של ד' ראשים שבתוכה נוצר שיון של ג' ראשים

בג

אחר כך מכניסו לדפוס שהאות שקועה בו בכדי ליפות ולהזק את השיון על שמצידו בלחץ לבית התפילין.

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ג הלכה א

שמונה הלכות יש במעשה התפילין כולן הלכה למשה מסיני ולפיכך כולן מעכבות ואם שינה באחת מהן פסל, ואלו הם: שיהיו מרובעות, וכן תפירתן ברבוע, ואלכסונון ברבוע עד שיהיה להן ארבע זוויות שוות, ושיהיה בעור של ראש צורת שיון מימין ומשמאל, ושיכרוך הפרשיות במטלית, ושיכרוך אותן בשיער מעל המטלית, ואחר כך מכניסן בבתיהן, ושיהיו תופרין אותן בגידין, ושעושין להן מעבורת מעור החפוי שתכנס בה הרצועה עד שתהא עוברת והולכת בתוך תובר שלה, ושיהיו הרצועות שחורות, ושיהיה הקשר שלהן קשר ידוע כצורת דל"ת.

בית יוסף אורח חיים סימן לב

מב ומ"ש רבינו ובעודו לח יעשה כמין ש"יין בולטת וכו'. בפרק הקומץ (לה). אמר אביי ש"יין של תפילין הלכה למשה מסיני וכתבו התוספות (ד"ה ש"יין) בשם שימושא רבא דש"יין דימינא תלת רישי ודשמאלא ארבעה רישי ואי אפיך לית לך בה וכתב הרא"ש (הלי תפילין סי' ח) דימינא ושמאלא דמניח קאמר וכן כתב המרדכי (שם יא.) והמנהיג (סי' קנז ד"ה ציפן זהב) וכן כתב הרמב"ם (תפילין פ"ג ה"ב) וכן כתוב בספר התרומה (סי' רח) ומה שכתב נמוקי יוסף (הלי תפילין ז. ד"ה כיצד) דש"יין של צד ימין היא של ארבעה ראשים ושל שמאל של שלשה ראשים צריך לומר דימין ושמאל דקורא קאמר וזה לשון סמ"ג (שם קד ע"ד) אמר אביי ש"יין של תפילין הלכה למשה מסיני יעשה מימין הקורא בקמט עור דפוס הבית ש"יין וכן מכאן ומכאן דימינא תלת רישי דשמאלא ארבעה רישי פירוש שני יודי"ן יעשה בתוכה כדאיתא בשימושא [רבא] עכ"ל וכתוב בספרי הדפוס על זה (בהגה שם) ואני הנקדן אומן לעשות תפילין קשה בעיני פירוש זה של שני יודי"ן לפי הטעם ששמעתי על שני ש"יין מתלת רישי ומארבעה רישי שהוא כנגד שני כתיבות שיש לנו כתב הלוחות וכתב ס"ית כתב הלוחות היה כתיבה שוקעת שנאמר (שמות לב טז) חרות על הלוחות הרי שכל האותיות היו מן האויר נמצא שיש לש"יין ארבע דפנות לשלש אוירות היא ש"יין לארבעה ראש"יין של קמטים ונעשה ש"יין משלש האוירות ואם היו שם שני יודי"ן לא תהיה בגופו ש"יין לפי שהראש אמצעי צריך שיגיע עד שולי השתים בכתיבה (נפרדים) [ספרדית] וכן לשוקעת והשניה כתיבה בולטת היא כתב ס"ית שכתבו משה שהוא בולט על הקלף לפיכך ש"יין של ארבעה ראש"יין כנגד ש"יין של קדש היא ראשונה לבתים כמו שכתב הלוחות קדם לכתב ס"ית ועוד שהוא כתב הבורא ראוי להיות ראשון וכן קבלתי מכל מלמדי כי קדש כנגד ש"יין לארבעה ראש"יין ואם כדברי המחבר נאמר שכתב הלוחות על ימין המניח ומכל מקום קבלתי שאין קפיצא בהם ואין פסול אם החליף

עכ"ל: כתב בארחות חיים (סי' כז) לפיכך עושין שי"ן יותר משאר אותיות כדי לרמוז הימים שאדם מניחם בשנה שהם ש' וכתב עוד יזהר שלא יעשה השי"ן בדפוס שאם עשאה לא יצא מפני שהוא כחק תוכות וכן כתבו ה"ר יונה והרשב"א עכ"ל ומדברי הרמב"ם (שם) והרא"ש (בסדר תיקון תפילין) ורבינו נראה קצת לדקדק כן שלא כתבו שיעשה השי"ן בדפוס ושמעתי שהאשכנזים נזהרים בכך שמקמטים העור במלקט על ידי כפילה שכופל מהעור עד שנעשים סעיפי השי"ן בחקיקת ירכות אבל אנו נוהגים לעשות השי"ן בדפוס וגם בארחות חיים כתוב שיש אומרים שאין לחוש בזה ופוק חזי מאי עמא דבר עכ"ל: כתב הר"י אסקנדרני ז"ל הטעם הנכון לשי"ן של תפילין מפני ששם ההויה בא"ת ב"ש עולה ש' והיינו מצפ"ץ וע"כ נאמר וראו וגו' כי שם י"י נקרא עליך שאין נראה מבחוץ אלא השי"ן:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מב

* שי"ן של תפילין, (קצ) הלכה למשה מסיני שיעשה בעור הבתים של ראש (קצא) כמין שי"ן (קצב) בולטת (קצג) נז מקמטי העור, אחד מימינו ואחד משמאלו. (קצד) נח של ימין המניח, של ג' ראשים, ושל שמאל המניח, <לה> של נט ארבע ראשים. *הגה: מיהו אם היפך, (קצה) אינו נפסל (מרדכי וסמ"ק ותוס' פרק הקומץ).*

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מב

(קצ) הלמ"מ - ואם נתקלקל השי"ן ואינו ניכר [קצז] צריך לתקנו מחדש דומיא דאם נתקלקל ריבוע המבואר בסמוך: (קצא) כמין שי"ן - ומשמע [קצח] באחרונים דתמונת שי"ן שלנו שאנו עושין בתפילין די דלא בעינן דוקא כתב סת"מ ממש אלא דוגמא ומנהג סופרים כהיום באיזה מקומות להדר ולעשותן בכתב אשורית ממש: (קצב) בולטת וכו' - ואם עשה השי"ן בקלף אחר והדביק בדבק על הבית [קצט] פסול: (קצג) מקמט העור - דהיינו שמקמט העור במלקט ע"י כפילה שכופל מהעור עד שנעשו סעיפי השי"ן. ולעשותן ע"י דפוס דהיינו שעל הדפוס חקוק שי"ן בולטת ודוחק הדפוס בעור הבית ונעשה תואר שי"ן עיין בט"ז ומ"א דמשמע דלכתחילה טוב למנוע מזה ובכנה"ג בשם תשובת הרמ"ע כתב דזהו יותר הידור וכן המנהג פשוט כהיום לעשותן בדפוס מפני שע"ז יש לה תואר שי"ן בחוליותיה וזיונה יותר משי"ן המקומטת מהעור: (קצד) של ימין המניח - ואין [ר] חילוק בזה בין איטר לאחר דבתר ימין ושמאל דעלמא אזלינן: (קצה) אינו נפסל - אבל [רא] אם עשה בשני הצדדים רק שי"ן של שלשה ראשים או ארבע פסול וכ"ש אם חיסר לגמרי שי"ן אחד:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מב

* שי"ן של תפילין הלמ"מ וכו' כמין שי"ן - עיין במ"ב דאפילו כתב שלנו וכו' אלא דוגמא הוא מהב"ח ע"ש ולפ"ז יש לעיין במה דפסק הנ"א דאם יש קצת הפסק בין היו"ד להשי"ן דהיינו שאין מגיע בשולו התחתון דמעכב בדיעבד כמו בס"ת דלכאורה להב"ח אפשר דרק לכתחלה צריך ליזהר ולא לעיכובא וצ"ע:

בית יוסף אורח חיים סימן לב

מ ושחורים ואם עשאן מצבע אחר כשרים. בפרק הקומץ (שם) אהא דאמרינן רצועות שחורות הלכה למשה מסיני כתבו התוספות (ד"ה רצועות) יש עושים בתים של תפילין מעור לבן דלא נאמר שחורות אלא ברצועות וכן כתב האגור (סי' נג) בשם הרשב"א וכן כתב הרא"ש (שם סי' ח) וכתב עוד מכל מקום נוי תפילין הוא שיהיה הכל שחור ובספר התרומה (סי' רז) רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ושמא גם כן עור הבתים צריך להיות שחור והמרדכי (שם י:) כתב שדקדק ר"י מהגמרא שהקציצה בעינן שחור כמו הרצועות:

ויהיה החריץ ניכר בין בית לבית. בפרק הקומץ (שם) אמר אביי צריך שיגיע חריץ למקום התפר רב דימי אמר כיון דמינכר תו לא צריך ופירש רש"י וצריך שיגיע חריץ שבין בית לבית עד מקום התפר למטה כלומר עד בית מושבו דהיינו תיתורא והרא"ש (שם סי' ח) כתב שיש מפרשים שחריץ של שי"ן דהיינו חודה של שי"ן למטה יגיע עד איחוי התפר וכפירוש זה נראה ונהגו כשני הפירושים להגיע חריץ השי"ן וחריץ הבדלת הבתים עד התפירה לחומרא כאביי ודלא כרב דימי עכ"ל וכתב הרמב"ם (שם פ"ג הי"א) שאם לא היה החריץ מגיע למקום התפר כשר והוא שיהא ניכר החריץ כדי שיהיו ארבעה ראשים נראים לכל וטעמו מדתניא בהקומץ (לד:): ואם אין חריצן ניכר פסולות משמע דכל שהוא ניכר כשר בכל גווני וא"כ כי אמר אביי צריך שיגיע חריץ למקום התפר למצוה אמר כן ולא לעכב ואע"פ שהמרדכי (שם יא ע"ג) נסתפק בזה הרמב"ם פשיטא ליה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מ

נה עור (קפג) הבתים (קפד) מצוה לעשותו (קפה) [נט] שחור (וע"ל קפו) סימן ל"ג). * חריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר, ואם לא הגיע, כשרה (קפז) והוא שיהיה (קפח) ניכר החריץ כדי שיהיו ד' ראשיה נראין לכל.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מ

(קפג) הבתים - וכ"ש [קצב] שידקדק שהשי"ן יהיה שחור ולפעמים מחמת רוב יושנו נקלף ממנו השחורות:

(קפד) מצוה וכו' - משמע דבדיעבד אינו לעיכובא ויש פוסקים דס"ל דהוא הלמ"מ כמו הרצועות ולעיכובא הוא אפילו בדיעבד ובביאור הגר"א משמע שהוא מצדד כן להלכה וכן בישועות יעקב וכן משמע בא"ר ובשכנה"ג דיש להחמיר אם לא במקום דלא אפשר יש לסמוך אדברי המקילין כדי שלא להתבטל ממצות תפילין :

(קפה) שחור - והשחרות טוב יותר שיהיה בצבע שחור שאין בו ממש כלל והתפילין יהיו שחורים רק בחזותא בעלמא ומ"מ המשחירין במין גלאניץ שא"א לקלפו אע"פ שיכולין להסיר מן הקלף ע"י פירורין דקין [קצג] אין להחמיר בדיעבד ועיין במה שכי' בסעיף מ"ח בבה"ל בשם הפמ"ג שדעתו ג"כ דאין להחמיר בזה אכן מה שחדשו סופרי זמנינו שמשחירין בטיחה שיכולין לקלוף בשלימות מכל צד מן התפילין וצורתו כמו נייר שחור זהו פסול [מספר נשמת אדם ושהסכים אתו הגאון בעל בית מאיר דלא כנב"י עיי"ש]:

(קפו) סי' ל"ג - בס"ד בהג"ה ועיי"ש במ"ב דהרמ"א קאזיל לשיטת המחבר הכא דהוא רק מצוה בעלמא ולפי מה שכי' באות קפ"ד יש לעיין בזה :

(קפז) והוא שיהיה וכו' - אבל אם אינו ניכר מבחוץ [קצד] אף שמבפנים יש ד' בתים וכל פרשה ופרשה מונחת בית בפ"ע לא מהני :

(קפח) ניכר החריץ - אבל שריטה או רשימה בעלמא לא מהני כלל [קצה] כי עכ"פ צריך הבדל מעט בין הבתים שיהיו החריצין ניכרים ממש וכן הח"א מיאן במעשה הסופרים שמדבקין הבתים וטחין את כל הבית בטיח או בגלאניץ רק שעושין רושם בהגלאניץ ומה גם דלכתחלה בעינן שיהי' החריץ מגיע עד למטה ועיין בבה"ל וכ"ש הסופרים שתולין עור על הד' בתים ורושמין בו חריצין בסכין שתהיה נראה כארבעה בתים דפסול [קצו] דעיי"ז נעשה תפילה של יד :

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מ

* חריץ שבין בית לבית וכו' ואם לא הגיע כשרה - עיין בח"א דמשמע מיניה דאפילו הנוהגין לעשות התפילין ע"י דיבוק הד' עורות אפ"ה מהני בדיעבד אם מדבק לבסוף הד' בתים ביחד ומשייר מלמעלה רק מעט שיהיו החריצין ניכרין אך דמצריך הח"א ליזהר שיהיו החריצין עכ"פ בעצם הבדלת הבתים ולא בהגלאניץ לבד ובתשובת ח"ס סימן ה' משמע דהנוהגין לעשות תפיליהן ע"י דיבוק לא מהני אפילו החריצין ניכרות אלא יהיו מובדלות לגמרי ואז יזהר שיהיה ריבוען קיים כי מצוי שע"י ההבדל נאבד הריבוע ומנהג העולם במדינתנו כהח"א וכן משמע בספר ישועות יעקב ומ"מ כל י"ש יזהר לכתחלה לעשות הבתים נפרדים וכמו שכתב הח"א גופא דלכתחילה פשיטא דנכון לעשות כן. והנה אם לא יהיו מדובקים כלל מצוי לפעמים שנתקלקל הריבוע בהמשך הזמן עיי"ז ע"כ אפשר שטוב יותר שידבק מעט בשיפולי הבית אצל תיתורא בין בית לבית והנה יש עוד אופן שידבק מעט העורות שבין בית לבית ואם העורות לא יגיעו זה לזה יתן לתוכם חתיכת קלף דק עם דבק שיחברם יחדיו וצדי הבתים וכן בראשי הבתים לא יהיה מדובק כלל ובזה יהיה עדיין כל החריצים מינכר היטב וגם ריבוען יהיה קיים אך באופן זה צריך ליזהר מאוד תמיד שלא לנתק בחוזק בית אחד מחבירו כדי שלא יקרע עיי"ז העור שבין בית לבית :

13. חריץ של שי"ן, דהיינו חודה למטה, יגיע עד מקום התפר

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ג הלכה יא

וצריך שיגיע החריץ של תפילין של ראש עד מקום ז התפר, ואם היה החריץ ניכר כדי שיהיו ארבעה ראשין נראין לכל ואע"פ שאין החריץ מגיע למקום התפר כשרות, ואם אין חריץ ניכר פסולות, וצריך להעביר בתוך כל חריץ וחריץ על גבי העור חוט או משיחה להבדיל בין בית לבית, ומנהג פשוט להעביר גיד מגידי התפירה בכל חריץ וחריץ משלשתן.

בית יוסף אורח חיים סימן לב

מג ומ"ש רבינו והשיני"ן ימשוך למטה וכו'. כבר נתבאר בסמוך :

תפילין ז.

* חריץ (קצו) של שייך, דהיינו חודה למטה, (קצז) יגיע עד מקום התפר. הגה: * וכן (קצח) היו"ד שבשייך * צריך (קצט) ליגע למטה בשולי השייך (סמ"ג). ולא ימשוך השייך הרבה, אלא * (ר) שגם שולי השייך יהא נראה על התפר (ברוך שאמר).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מג

(קצו) של שייך - [רב] בין דימין ובין דשמאל:

(קצז) יגיע וכו' - דהיינו עד התיתורא ממש ובדיעבד [רג] כשר אפילו לא הגיע כל שיש צורת השייך עליו:

(קצח) היו"ד שבשייך - יש מהגדולים שמחלקין בין שייך הימיני להשמאלי שבשמאלי אדרבה ידקדק שלא יגעו היודיין בשולי השייך למטה אבל המ"א פסק דאין לחלק בין הימיני להשמאלי ובהשמאלי בעיני שני היודיין יהיו נוגעין למטה בשוליה וכ"כ הפמ"ג דכן ראוי לעשות וכ"כ בברכי יוסף בשם מהר"י עיי"ש וכ"פ שארי אחרונים עוד כתב הפמ"ג דיראה שיהיה על השייך צורת יודיין לא קוין פשוטין בעלמא:

(קצט) ליגע למטה - דבלא"ה אין שם שייך עליו ולעיכובא הוא אפילו בדעיבד ובשייך השמאלי אם אחד נוגע ואחד אינו נוגע פסול ועיין בבה"ל:

(ר) שגם שולי השייך - ר"ל חודיהן של השייך והטעם דצריך שיהא כל השייך נראה ולקיים מה דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וא"ר אלעזר אלו תפילין שבראש שם ה' נקרא ר"ת שייך ובדיעבד אם נכנס מעט לתוך התיתורא עד שאין לו עיי"ז תמונת שייך כראוי צ"ע ועיין בבה"ל:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לב סעיף מג

* חריץ של שייך וכו' יגיע עד מקום התפר - ובדיעבד עיי' במ"ב דיש להקל וכ"כ בד"מ בשם הא"ז דאין לחוש ומה שכתב הד"מ דמברוך שאמר משמע שמחמיר לפסלו בב"ש שלפנינו ליתא ואדרבה בהג"ה שם הביא להקל בדעיבד:

* וכן היו"ד שבשייך - בד"מ הארוך איתא היודיין שבשייך ונראה שזו הגירסא היה ג"כ לפני המ"א בהגהת שו"ע הזה ולכך הביא ראיה ממנו לסברתו דאין לחלק בין שייך הימיני להשמאלי. ודע דמח"א משמע דספוקי מספקא ליה לדינא אי כהב"ח וסייעתו או כהמ"א עיי"כ נ"ל אף דאנו מכריעין במ"ב דלכתחילה יותר טוב שיגעו גם היודיין שבשייך השמאלי לשולו התחתון מ"מ בדעיבד אין להחמיר בהם לפסול אחרי דלדעת הרבה גדולים גם לכתחילה לא יגעו וכן הפמ"ג לא כתב רק דכן ראוי לעשות כהמ"א אם לא היכא דיו"ד אחד נוגע ואחד אינו נוגע דאז מ"מ פסול וכמו שכתב הח"א. ודע עוד דלפי דברי הגדולים שסוברים דשייך שמאלי לא יגעו היודיין שלו בשולו ה"ה דגם היודיין שלו גופיהו לא יהיה להם תמונת יו"ד כמו בהשייך של ג' ראשים אלא יהיו כמין קוין פשוטים אכן לפי פסק המ"א שאין לחלק בין הימין להשמאל גם בזה אין לחלק. ואם עשה בשייך של ד' ראשים [ומכש"כ בשל ג' ראשים] קוין פשוטין והן מגיעין עד שוליהן הוא תרתי דסתרי [פמ"ג] ופסול:

* צריך ליגע למטה וכו' - עיין הטעם במ"ב והוא מהח"א דצריך ליכתב כמו בס"ת אחרי דהוא הלמ"מ ולפ"ז נראה דהוא הדין אם אינו נוגע יו"ד בהקו שלו ג"כ אפשר דעיכובא הוא וכ"ש אם לא היה יו"ד כלל רק קו פשוט ואפילו אם שאר הקוין נעשין כהלכה ביודיין על ראשיהן רק קו א' לא היה כדן וכ"ש כולם לבד בהשייך של ד' ראשין דשם אם היו הקוין פשוטין בלא ראשין אין להחמיר בדעיבד דיש לסמוך על הגדולים המקילין וכנ"ל:

* שגם שולי השייך - עיין במ"ב לענין דיעבד ובס' עבודת היום משמע דבדיעבד אין להחמיר ואיני יודע מקור לזה ואולי הוא מיירי שלא אבד תמונתו עיי"ז ורק מקצת חודו נכנס לתוכו אבל אם נכנס מעט מהשייך גופא לתוך המעברתא גם הוא מודה וצ"ע: